

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

О.М. Турчак

УКРАЇНСЬКА МОВА

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

О.М. ТУРЧАК

УКРАЇНСЬКА МОВА

**ЗБІРНИК ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ**

Електронне видання

Дніпро
2018

УДК 811.161.2
Т 86

Рекомендовано вченою радою
Університету імені Альфреда Нобеля
(протокол № 4 від 29 травня 2018 р.)

Рецензенти:

О.Ю. Баранник, кандидат філологічних наук, доцент;
Г.І. М'ясоїд, кандидат педагогічних наук, доцент.

Турчак О.М.

Т 86 Українська мова: збірник завдань для практичних занять, самостійної роботи та контролю знань [Електронний ресурс] / О.М. Турчак. – Дніпро.: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. – 92 с.

ISBN 978-966-434-430-9

Збірник завдань для практичних занять, самостійної роботи та контролю знань містить практичні, ситуаційні та тестові завдання з дисципліни «Українська мова».

Збірник рекомендований для використання під час підготовки до підсумкового контролю знань з дисципліни «Українська мова».

Буде корисний студентам денної та заочної форми навчання, які вивчають дисципліну «Українська мова», а також викладачам для підготовки, організації та проведення практичних і семінарських занять.

УДК 811.161.2

ISBN 978-966-434-430-9

© О.М. Турчак, 2018

© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2018

ЗМІСТ

Передмова	4
Тема 1. Стилїстика як лїнгвістична наука і навчальна дисциплїна.....	5
Тема 2. Стилїстичні ресурси української мови.....	12
Тема 3. Стилїстична диференціяція української мови.	
Лексичні засоби стилїстики.....	23
Тема 4. Стилїстичні властивості етимології та фразеології.....	36
Тема 5. Стилїстичне використання морфологічних засобів мови.....	42
Тема 6. Стилїстичне використання синтаксичних засобів мови.....	53
Тема 7. Культура усного літературного мовлення	70
Тексти для редагування	77
Контрольні роботи	83
Література.....	91

ПЕРЕДМОВА

Матеріал пропонованого навчального посібника розраховано на студентів спеціальностей, які вивчають дисципліну «Українська мова», а також тих, хто хоче поглибити свої знання з української мови. Цей посібник ставить за мету допомогти опрацювати можливості української мови в різних стилях мови на орфографічному, пунктуаційному, лексичному, стилістичному та граматичному рівнях.

Стратегія роботи з вивчення дисципліни «Українська мова» орієнтована на вироблення навичок грамотного написання та особливостей використання лексичного складу мови, про що свідчать завдання.

Навчальний посібник містить систему тренувальних вправ, спрямованих на вивчення особливостей української мови; комплекс завдань творчого характеру, виконання яких передбачає формування навичок редагування текстів; різноманітні завдання, призначені як для аудиторного виконання, так і для самостійної роботи. Виконання значної частини завдань передбачає ґрунтовне знання теорії.

Після кожної теми подано перелік питань для самоконтролю.

ТЕМА 1. Стилїстика як лїнгвістична наука і навчальна дисциплїна

Питання, що розкривають зміст теми

1. Поняття про культуру мови і мовлення. Ознаки культури мови.
2. Літературна мова. Норми літературної мови.
3. Структура стилістики, її основні завдання.
4. Зв'язок стилістики з іншими науками.
5. Словники як джерело збагачення мовлення. Види словників.

1. Відредагуйте текст. Поясніть, які норми літературної мови було порушено. Визначте типи помилок.

Робочий час

Робочим згідно чинного законодавства вважають час, на протязі якого згідно трудового договору працівник зобов'язується виконувати свої особисті обов'язки на підприємстві, організації чи установі. Законодавством розрізняються нормальна, скорочена, або ж неповна, тривалості робочого часу.

Нормальна тривалість робочого часу не може перебільшувати сорок годин в тиждень (ст. 50 КЗпП), скорочена тривалість робочого часу встановлюється законодавством в залежності від суб'єктів трудових відношень або умов праці і стосується працівників і працівниць віком від 17 років до 18 років, чия тривалість робочого часу дорівнює тридцять шість годин, тинейджерів від 15 років до 16 років, а також учнів і учениць 14 – 15 років, які працюють на канікулах.

По скороченому, або неповному, робочому часу працює і робітник шкідливого виробництва. Робочий тиждень його не має тривати понад 36 годин. Перерахування виробництв, цехів, професій з шкідливими умовами роботи затверджено в законодавчому порядку. Робота в таких умовах не лише дає право на скорочений робочий день, а й на додаткову відпустку.

На скорочений, або неповний, робочий день мають право й деякі другі категорії працівників. Скажімо, для вчителів і докторів це встановлено у законодавчому порядку, тоді як на багатьох підприємствах та організаціях таке роблять за рахунок особових коштів.

Окрім тривалості, робочий час має ще й свій режим. В основному, це є п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. Однак є й

шестиденний робочий тиждень. На таких підприємствах, організаціях, установах тривалість робочого дня не має перевищувати сім годин при тижневій нормі 40 годин і відповідно шість годин при тижневій нормі 36 годин. Тривалість робочого дня встановлюють власник або уповноважений власником орган разом з профспілковим комітетом з урахуванням думок трудового колективу та погоджуючи з місцевою радою.

Час початку і закінчення робочого дня визначають по правилам трудового внутрішнього розпорядку та графікам змінності. Перед неробочим і святковим днем тривалість роботи скорочується на одну годину як за п'ятиденного, так і шестиденного робочого тижня.

Змінна робота організовується згідно вимог чинного законодавства. Нічна зміна коротше від денної зміни на одну годину. Надурочні роботи допускати можна лише у виключних випадках, і на це має бути дозвіл профспілкового комітету. Надурочні роботи для всякого працівника не можуть перевищувати сто двадцять годин на рік. Компенсуються надурочні роботи винятково підвищеною оплатою.

Знаючи всі ці тонкощі трудового законодавства, виникає почуття впевненості в разі потреби відстояти свої власні права.

2. *Перекладіть словосполучення українською мовою. Проаналізувати особливості вживання прийменника по в українській та російській мові. У разі потреби зверніться до словника.*

Переслать по почте; установить деловые контакты по вопросам производства; реализовать по безналичному расчету; получить по подписке; сообщить по телефону; оказывать услуги по закупке; подготовить документы по привлечению иностранных инвестиций; заказы просим выслать по адресу; осуществлять мероприятия по регистрации; выслать пакеты документов по малым предприятиям, акционерным обществам, по обществам с ограниченной ответственностью.

3. *Перекладіть текст українською мовою. Зверніть увагу на відмінності у вживанні форм слів, словосполучень і конструкцій речень української та російської мови.*

В системе мероприятий, которые определяют содержание и основные направления внешнеэкономической деятельности государства, ведущим звеном является осуществление политики валютного регулирования. Главным объектом такого регулирования

является валютный курс национальной денежной единицы, изменения которого оказывают существенное влияние как на развитие внутрихозяйственных процессов, так и на внешнеэкономические позиции страны. Идет речь о влиянии валютного курса на внешнюю торговлю, движении долгосрочных и краткосрочных капиталов, задолженности, платежном балансе страны. При регулировании валютных курсов в зависимости от целей внешнеэкономической политики и конкурентной ситуации на мировом рынке широко используются методы девальвации и ревальвации национальной денежной единицы.

Девальвация – это целенаправленные действия соответствующих институциональных структур, которые имеют целью снижение обменных курсов валюты собственной страны. Такое снижение направляется на стимулирование, с одной стороны, потребительского спроса на внутреннем рынке, повышение конкурентоспособности и улучшение торговых позиций стран на мировом рынке – с другой. Ревальвация имеет противоположное содержание. Она связана с соответствующими действиями, направленными на повышение курса национальной валюты. В данном случае имеется в виду удержать на внутреннем рынке потребительский спрос и стимулировать товарный импорт и приток иностранных инвестиций.

4. Ознайомтеся з будовою 2–3 словників на вибір («Словник української мови», «Словник іноземних слів», «Орфоепічний словник», «Орфографічний словник», «Словник лінгвістичних термінів»). Випишіть зразки статей 4–5 однакових слів із кожного словника. Які особливості слів розкриваються у кожному зі словників? Свою думку обґрунтуйте.

5. Складіть для енциклопедичного словника статтю про відомого українця.

6. Поставте наголос у словах. У разі виникнення труднощів скористайтеся словником наголосів української мови.

Бюлетень, приятель, засуха, посередині, помилка, заліковий, гуртожиток, живопис, ненависть, пасти, легкий, ескорт, черговий, літопис, каталог, перепис, атлас, алфавіт, дрова, нездійснений, печений, український, дочка, донька, документ, кілометр, агрономія, бюрократія, квартал, завдання, центнер, діалог, псевдонім, демократія,

неоцінений, подруга, договір, ознака, алгоритм, везти, контрактний, назавжди, найщасливіший.

7. Виберіть правильний варіант відповіді.

1. Навчальна дисципліна, що спрямовує мовців на оволодіння багатством виражальних засобів літературної мови відповідно до мети, призначення, сфери та умов спілкування:

- а) практична стилістика;
- б) теоретична стилістика;
- в) філологія;
- г) культурологія.

2. Сукупність мовних засобів вираження, зумовлених змістом і цілеспрямованістю висловлювання, його функціональним призначенням:

- а) мовний стиль;
- б) стилістична норма;
- в) стилістична помилка;
- г) стилістична фігура.

3. Поняття, що поєднує специфічні для певного стилю мовні засоби з експресивним оцінюванням явища мовцем:

- а) стилістична норма;
- б) стилістична помилка;
- в) стилістична вправність мовця.
- г) стилістичне забарвлення тексту.

8. Прочитайте вірш В. Симоненка «Задивляюсь у твої зіниці», дотримуючись правил української літературної вимови. Поясніть, на що слід обов'язково звернути увагу під час декламування вірша. Які мовні огріхи можуть виникнути і чому?

Задивляюсь у твої зіниці
Голубі й тривожні, ніби рань.
Крешуть з них червоні блискавиці
Революцій, бунтів і повстань.

Україно! Ти для мене диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо горда і вродлива,
З тебе дивуватися повік...

Одійдіте, недруги лукаві!
Друзі, зачекайте на путі!
Маю я святе синівське право
З матір'ю побути на самоті.

Рідко, нене, згадують про тебе,
Дні занадто куці та малі,
Ще не всі чорти живуть на небі,
Ходить їх до біса на землі.

Бачиш, з ними щогодини б'юся,
Чуєш – битви споконвічний грюк!
Як же я без друзів обійдуся,
Без лобів їх, без очей і рук?

Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

Ради тебе перли в душу сію,
Ради тебе мислю і творю...
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю.

Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи – все одно
Я проллюся крапелькою крові
На твоє священне знамено.

9. Допишіть другий член паронімічної пари. Поясніть значення кожного з паронімів, перевірте його за словником паронімів. Уведіть пароніми у речення.

Адресат, оголошувати, кампанія, дипломат, особовий, примітка, співець, водний, рятувальник.

10. Яку мовну норму порушено у висловах? (завдання на встановлення відповідностей)

А По дорогах	1 синтаксичну
Б відкриті очі	2 стилістичну
В фартух, спина <u>а</u>	3 акцентуаційну

Г директорша училища	4 лексичну
	5 морфологічну

11. Установіть відповідність між значенням слова та сполученим з ним словом.

А відношення	1 дружні
Б відносини	2 зневажливе
В стосунки	3 арифметичні
Г взаємини	4 особисті
Д ставлення	5 ринкові

12. Установити відповідність між російськими та українськими сталими виразами.

А быть в нерешительности	1 підноситися (над чим)
Б быть выше (чего)	2 рахувати
В вбить клин (между кем)	3 викликати підозру
Г вести счёт	4 розсварити (кого)
Д возбудить сомнение	5 увійти в довіру
	6 вагатися

13. Виправте помилки різного характеру. Запишіть правильно речення, розставте розділові знаки.

Вродлива, з ясноблакитними очами, дівчина, протягла йому квіти.

Від духмяних пахощів сіна в мене, лежачи на горищі, паморочилася голова.

Стомившись від жару, парубок сів спочити обабіч дороги.

Наша мова являється не тільки приваблива, вона дивує й зацікавлює своїм розмаїттям.

14. Відредагуйте речення.

Бабуся попросила онука купити собі ліки.

Він просидів цілий вечір, обдумуючи свою автобіографію.

У кожної людини є своя заповітна мрія.

Мені здається, що він говорить одне, а думає зовсім друге.

Всякий учень повинен пройти це тестування.

16. До поданих висловів доберіть подібні за змістом поетичні паралелі. (Наприклад: падає листя – кружляє в танці листопад).

Шелестить листя, заходить сонце, іде дощ, блискає блискавка, з'явилася зоря.

17. Підготуйте презентацію на одну з запропонованих нижче тем.

1. З історії української стилістики.
2. Теоретична та практична стилістика (спільне та відмінне).
3. Норми літературної мови.
4. Типи помилок, які трапляються у вправах на редагування.
5. Види словників.
6. Зв'язок практичної стилістики з іншими філологічними дисциплінами.
7. Стилiстична вправнiсть мовця.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «літературна мова»?
2. Назвіть ознаки літературної мови.
3. Що таке унормованість літературної мови?
4. Які типи норм властиві літературній мові?
5. Назвати дві форми сучасної української літературної мови. Чому обидві форми однаково важливі для суспільства?
6. Що таке загальнонародна мова? Які різновиди загальнонародної мови ви знаєте?
7. Чому літературна мова вважається вищою формою загальнонародної мови?
8. Чому територіальні діалекти входять до складу загальнонародної мови, а соціальні діалекти (жаргони) – ні?
9. Назвіть основні причини низького рівня мовної культури.

ТЕМА 2. Стилiстичнi ресурси української мови

Питання, що розкривають змiст теми

1. Фiгури мови. Тропи. Системний характер тропiки.
2. Природа фiгур i тропiв та сфери їхнього творення.
3. Класифiкацiя фiгур i тропiв.
4. Стилiстичнi прийоми. Стилiстичнi засоби смiхової культури.

1. Розподiлiть фiгури мовлення на два стовпчики: тропи та риторичнi (або стилiстичнi) фiгури.

- 1) анафора та епiфора
- 2) порiвняння
- 3) епiтет
- 4) паралелiзм
- 5) антитеза
- 6) градацiя
- 7) метафора
- 8) метонiмiя
- 9) синекдоха
- 10) iнверсiя
- 11) повтор
- 12) цитування
- 13) гра слiв
- 14) гiпербола
- 15) лiтота
- 16) iронiя
- 17) алегорiя
- 18) уособлення
- 19) парадокс
- 20) перифраза
- 21) риторичнi питання, звертання, оклики

2. Якi мовнi засоби вжито в реченнях?

1. Йде, вдягнувши стареньке пальто, i сама – нiби горлиця сива.
2. Вiдчуєте гармонiю кришталевого звучання української мови.
3. А степам будуть груди пекти тi залишенi в полi гранати.
4. Заводськi труби ожили й задимiли.

5. Країна, де сходить сонце, в багатьох галузях економіки володіє передовими технологіями.

6. Вона перша навчила мене любити роси, легенький ранковий туман... Вона першою показала, як плаче од радості дерево, коли надходить весна...

7. Нещасна, неправдива людина, що добровільно й легко зрікається рідної мови; щаслива, праведна людина, що в радості й горі будує слово своєї землі.

8. Україно-батьківщино! Велика земле наша, чесна, прекрасна мати, ти в огні.

9. Тихше їдеш – далі будеш.

3. Основні функції стилістичних фігур та тропів – це:

а) вплив на слухача, привернення й підтримання його уваги, зацікавлення змістом промови, надання мовленню образності, переконливості, вишуканості і краси;

б) інформування слухача про події, ситуації, які мали місце;

в) розширення світогляду слухачів;

г) логічне вибудовування тексту виступу;

д) розширення обсягу змісту висловлювання.

4. Перепишіть речення та визначте, які саме стилістичні фігури тут застосовані.

1. І тоді заломились крила духу, що підносили вгору до високого, великого, вселюдського, всесвітнього. 2. Серед мороку, бурі – негоди, цілу ніч буде човен блукати. 3. Прийшов, побачив, переміг. 4. У чужую сторононьку, да на чужу чужиноньку. 5. За битого двох небитих дають. 6. Тріснуло, струхло і стихло. Лиш шум в се шумів рясно шумний. 7. Поле килимське хвалить – вихваляє. 8. Білі, білі обличчя у чорній воді, неповторні обличчя на вік зостаються. На старих фотографіях всі молоді. На старих фотографіях мертві сміються. 9. Коня кують, а жаба ногу підставляє.

5. Спишіть речення, спробуйте усно замінити підкреслені слова морфологічними синонімами. Поясніть, як зміниться при цьому стилістичний відтінок висловлювання? Зробіть висновок про свідомий вибір майстрами слова одного з морфологічних синонімів.

1. І вдовине жито поспіло, та нікому його жати. 2. Серце в Соломії упало, руки звисли безвладно. 3. Сірий туман квочкою вгніздився над полями і висиджує тишу. 4. А найголовніше зараз і

найважливіше – добре слово. 5. Як муха в окропі, бувало, вертишся цілий день. 6. Показати б Наталці оцей – в інеї – ліс, повести б її за руку в його білосніжні, мовби наскрізь просвітлені й все ж таємничі глибини. 7. Другі бігають, кричать, а ти сиди, пряди, вечеряти подай, а як другі півні прокричали – вставай, світи і знову за гребінь. В мужика землянка вогка, в пана хата на помості; що ж, дарма люди кажуть, що в панів біліші кості. 8. Білі тумани пливуть по землі. 9. Де поділися ви, голоснії слова, що без вас моя туга німа. 10. «Де твоя шинель, сержант?» – спитав Черниш, скидаючи свою. 11. Світе тихий, краю милий, моя Україно! 12. Увіходжу. Батько сердиті, сердиті... стоять, часник чистять. 13. Давайте нам літературу. Давайте Байронів, Шекспірів. Гете! 14. Була вона удова, і тільки й дитини у неї, що чотирнадцятилітня дівчина Галя. Воно було собі таке радее, веселе, миле! 15. По долині, як духи, проходять людські темні силуети. 16. Боже ти мій, що то за гарний степ навесні, літом, скрізь гарний! 17. По діброві вітер віє, гуляє по полю, край дороги гне тополлю до самого долу. 18. «Ах поле! Ох же ж і поле! Ну й пшеничка! Такої пшенички давно в нас не було!» – ніжно гладив пшеничні колоски голова артілі. 19. «Весна прийшла. Тепло знайшла!» – кричать дівчатка й хлопчики. – «Цвірінь-цвірінь! Журбу покинь!» – клопочуться горобчики.

6. Які з наведених нижче фраз містять у собі метафори? Свою думку обґрунтуйте. Якими частинами мови найчастіше утворені метафори? Наведіть приклади.

а) не лише з різних місць, але й з віків різних зійшлися сюди, як у казці, хатинки, розліталися крилаті вітряки та й давай влаштовувати посиденьки й хороводи;

б) волошки дивляться в небо;

в) на білу гречку впали роси.

7. Доберіть епітети до слів.

а) небо, море, обличчя, очі, сум, страх, грім;

б) битися, любити, говорити, посміхатися, співати.

8. Утворіть порівняння зі словами.

вовк, море, дзвін, річка, сніг.

9. Доберіть метафори до слів.

ліс, весна, річка, очі, вікно.

10. Зазначте, які тропи вжито в наведених нижче уривках.

а) Розкішний і глушинний український північний ліс! Над роздолами просторо розкинулась могутня дубина, над плесами струнко спинаються явори, в низинах тісниться осика, буйніє ліщина. Густі гаї немов чорно обходять селища та ораниці, западають у мочарі та грузі, а на піщаних пагорках велично здіймаються стрункі, височенні бори. Глушина в північних українських лісах страшна, мирного часу віддалік селищ на десятки і сотні гонів не зустріти людини.

б) Вечір потроху підмішувався у день. Лежить земля, наче б віспою побита. Вже не має моці розправитись, бо мороз у тіло в'ївся. Від того навіть підгнила Марфина ворітня вже не хилитається, як п'яний Тодір за неї хапається, коли додому клигає.

А вдосвіта птахи від землі в небо тікали. Не звикли такою бачити, пекло в очах, поривалися шукати загубленої землі. Шукали її в небі. Потім, приплюсуючи очі, втомлено сідали на пухкий і податливий сніг, на якому їхні ноги випікали мережива з хрестиків.

в) Бралось далеко за північ. Позасипали люди по своїх теплих захистах; спить-дрімає земля під глибоким снігом; знемігся вітер, утомилося й віхало, затихло. Не сплять тільки зорі в далекому небі, та не спить той старий дідуган Морозенко, яким Катря лякала свого Пилипка. Білим інеем чіпляється він за дерево, гладенькою кригою вистилає собі слід по снігу.

11. Доповніть наведені нижче речення епітетами, порівняннями, метафорами.

На трави впали роси. Засць сховався під кущем. Хлопчик дивився на небо. На лісовій галявині розцвіла конвалія. Вітер... у верховітті. Пташки...

12. Доповніть фрази порівняннями.

а) хмаринка в небі; холодний осінній дощ; мамина усмішка, берізка в полі, поле безкрає.

б) розлога ялина; дівочі очі; біжить швидко; хвилі в морі; зелена травичка.

13. Назвіть використані в поезії тропи.

ЖІНКА

Нехай мені доля вготвила муки.
Не камінь на плечі, а цілий обвал.
Я буду до щастя простягувать руки.

Я буду молитись на свій ідеал.
Нехай моя доля знедолено плаче,
Карає і мучить нестерпним життям,
Я все-таки сильна, я щось таки значу,
Я світ цей дивую красивим дитям.
Накотяться біди – повинна здолати.
Підкотиться туга – повинна мовчати.
Немеркнуче світло: я – жінка, я – мати,
Запалена Богом остання свіча.
І хто мене кине – покинутим буде.
Хто словом осудить – осудиться сам.
Земна і небесна – такою перебуду!
Такою достанусь грядущим вікам!

14. Визначте, до якого виду тропів належить назва збірки В. Стуса «Веселий цвинтар».

- 1) оксюморон;
- 2) синекдоха;
- 3) гіпербола;
- 4) парафраз.

15. У якому творі І. Франко створив алегоричний образ громади працівників, що спільною важкою працею ламають скелю для того, щоб вимостити дорогу у щасливе майбутнє людства?

- 1) «Гімн»;
- 2) «Чого являєшся мені у сні»;
- 3) «Мойсей»;
- 4) «Каменярі».

16. Назвіть троп, що є протилежним гіперболі.

- 1) оксюморон;
- 2) синекдоха;
- 3) літота;
- 4) парафраз.

17. Визначте варіант, у якому правильно вказаний порядок розташування підкреслених художніх засобів у запропонованому тексті.

Вітер теплий і м'який пливе і топче по ланах, білі хмаринки, ніби лілеї блакитного велетенського ставу, підбарвлені легко сонцем, пливуть і десь западають за чорну стіну далекого дубового лісу.

- а) епітет, епітет, гіпербола, метонімія;
- б) порівняння, епітет, епітет, метафора;
- в) епітет, епітет, порівняння, метафора;
- г) епітет, епітет, гіпербола, порівняння.

18. Установіть відповідність.

Приклад

- 1) ревуть блискавиці хмар;
- 2) я ходив-блукав до ночі синім степом без доріг;
- 3) а у тебе очі – як волошки в житі;
- 4) влаштувався на роботу, може, якусь копійку заробить.

Троп

- а) метафор;
- б) метонімія;
- в) синекдоха;
- г) епітет
- д) порівняння

19. Установіть відповідність.

Приклад

- 1. Чому ліси чекають мене знову,
На щит піднявши сонце і зорю.
- 2. Вона прийшла, завітчана і мила,
І руки лагідно до мене простягла
- 3. Грає кобзар, виспівує,
Аж лихо сміється!
- 4. Людина нібито не літає...
А крила має,
А крила має!
- 5. Ця дівчина... Обличчя, як з ікон.
А ви її збираєтесь карати?!

Троп

- а) оксиморон;
- б) епітет;
- в) алегорія;
- г) порівняння.

20. Установіть відповідність.

Приклад

- 1. Я в снах колись стрівся з нею
в терновому саду.
- 2. Слухати Солов'яненка – насолода.
- 3. Поезія згубила камертон.
- 4. Усі чекали вечері, бо досі крихти
в роті ніхто не мав.

Троп

- а) синекдоха;
- б) порівняння;
- в) метонімія;
- г) епітет;
- д) метафора.

21. Визначте види художніх засобів.

1. Спили мене, отямся і отям,
Така любов буває раз в ніколи.
2. Так ніхто не кохав.
Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання.
3. Мріють крилами з туману Лебеді рожеві,
Сиплють ночі у лимани
Зорі сургучеві.
4. Осінній вечір морозом дихав.
Сахається розгублена душа,
Почувши раптом тихі кроки щастя.
5. Хай мовчать Америки й Росії Коли я з тобою говорю.
6. Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні!
7. Кругом Січі запорожця москаль облягає.
8. Такої дивної отрути я ще ніколи не пила.
Такої чистої печалі, такої спраглої жаги,
такого зойку у мовчанні, такого сяйва навкруги.
9. Ми карасів наловим до обіду
І серцем захмелієм як на те,
І так поїдемо, і зникнемо без сліду
Що й коров'як на нас не зацвіте.
10. О, принесіть як не надію,
То крихту рідної землі:
Я притулю до уст її
І так застигну, так зомлію.
11. На бій за волю сміло йди,
Ворожі пута розривай.
І всіх трудящих вже буди:
«Вставай, робітнику, вставай!»
12. Ми всі в пісенному розгоні,
Ми всі в веселому вині.
13. Наш люд має в собі багато сили, щоб родити Шевченків,
Федьковичів, Франків.
14. Бережи копійку (гроші).
15. Гомоніла Україна.
16. Під дзвінкії струни гетьмани встають,
І прадіди в струнах бандури живуть.
17. Ти довго Шекспіра перекладав сьогодні.

18. Плачуть голі дерева, плачуть солом'яні стріхи.
 19. Плакала осінь, плачуть в полі тополі, шепотіли лани.
 20. Вже червоніють помідори, І ходить осінь по траві.
 21. Ранок починається з Надії.
- В теплих рукавичках з оксамиту
Пестить і дарує благодійно
Срібную корону Афродіти.

22. З наведених речень речень випишіть антонімічні пари, за допомогою яких створюються такі виразжальні й образні засоби, як антитеза, іронія (прихована антонімія), епітет-оксиморон. Визначте характер тропів у кожному реченні.

1. Добрий пан: узяв у дітей хліб та й кинув псам.
2. На нашій ниві колосся, як у шолудивого волосся.
3. Ситий голодного не розуміє.
4. Багатий! Куди не кинь, то все латкою наверх.
5. Була в мене шапка пояркова: сім год по ярку валялась – вона мені на мою голову дісталась.
6. Пішов у ріст, як заєць у хвіст.
7. Так мені сподобалось, як вовкові весільна пісня.
8. Я його так люблю, як сіль в оці.
9. Недарма сказано: кому весілля, а курці смерть.
10. Мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає що каже.
11. Учений іде, а неук слідом спотикається.
12. Коня кують, а жаба ногу підставляє.
13. Пани б'ються, а в мужиків чуби тріщать.
14. Така гарна, що як вигляне з вікна, то три дні собаки гавкають.

23. Виберіть правильний варіант.

1. Зазначте художньо-виразжальний засіб, використаний у рядках твору «Чи не той то хміль»:

*Не пий, Хмельницький, дуже той Жовтої Води:
Іде ляхів сорок тисяч хорошої вроди.*

- а) порівняння;
- б) метафора;
- в) антитеза;
- г) гіпербола;
- д) алегорія.

2. Зазначте засіб поетичного синтаксису, використаний у фрагменті народної пісні «Із-за гори вітер віє...».

*Із-за гори вітер віє,
А в долині тихо,
Добре було на Україні,
А тепер лихо.*

- а) патетичне запитання;

- б) риторичне звертання;
- в) антитеза;
- г) безсполучниковість (асиндетон);
- д) анафора.

3. Зазначте художньо-виразжальний засіб, використаний у рядках пісні «Віє вітер на долину»:

*Ой привикла, мій братику,
Поміж ворогами,
Як у полі криниченька
Поміж дорогами.*

- а) порівняння;
- б) гіпербола;
- в) епітет;
- г) метафора;
- д) оксиморон.

4. Зазначте засіб поетичного синтаксису, використаний у фрагменті народної думи «Хмельницький і Барабай»:

*Нащо нам королівські листи читати?
Нащо нам, козакам, козацькі порядки давати?
Нащо нам за віру християнську
Достойно-праведно стояти?*

- а) риторичне запитання;
- б) риторичне звертання;
- в) антитеза;
- г) багатосполучниковість (полісиндетон);
- д) епіфора.

5. Установіть відповідність між засобами поетичного синтаксису, використаними в уривках народних пісень, та їхніми назвами:

1. «А в головах ворон кряче,
в ніженьках коник плаче...»;
2. «Біжи, коню, дорогою
Степовою, широкою...»;
3. «Порубаний, постріляний,
Китайкою покриваний...»;
4. «Засідаєм при дорозі
Ждать подорожнього»;
5. «Повернувся я з Сибіру,
Та не маю долі,
Хоч, здається, не в кайданах,
А все ж не на волі»;

- а) анафора;
- б) антитеза;
- в) тавтологія;
- г) безсполучниковість;
- д) риторичне звертання.

6. У рядках «Слова о полку Ігоревім»:

*О, стогнати руській землі,
Спом'янувши давнішню годину і давніх князів! —*
використано художньо-виражальний засіб:

- а) гіперболу;
- б) порівняння;
- в) персоніфікацію;
- г) синекдоху;
- д) метонімію.

7. Зазначте троп, використаний в описі природи (епізод «Слова о полку Ігоревім» після поразки війська князя Ігоря):

«Никне трава жалоцями, а дерево з тугою к землі приклонилося»:

- а) порівняння;
- б) літота;
- в) персоніфікація;
- г) епітет;
- д) гіпербола.

8. Зазначте, яка синтаксична фігура є переважною у фрагменті твору Т. Шевченка «Плач Ярославни»:

*Святий, огненний господине!
Спалив єси луги, степи.
Спалив і князя, і дружину.
Спали мене на самоті! —*

- а) антитеза;
- б) анафора;
- в) інверсія;
- г) патетичне ствердження.

9. Зазначте назву стилістичного прийому, застосованого І. Вишенським у рядках «Послання до єпископів»

*«Єпископи в достатках буржуазних..., а сироти... голодні, і
спрага їх мучить»:*

- а) антитеза;
- б) анафора;
- в) тавтологія;
- г) епіфора;
- д) інверсія.

10. Зазначте художньо-виразжальний засіб, який є визначальним у рядках твору Г. Сковороди «Розмова, звана Алфавіт, чи Буквар світу» «Кім охочий до риби; та води боїться»:

- а) метафора;
- б) алегорія;
- в) епітет;
- г) символ;
- д) порівняння.

11. Який художньо-виразжальний засіб ужито в характеристиці Марусі «веселенька, як весіння зіронька»:

- а) антитеза;
- б) порівняння;
- в) оксюморон;
- г) метафора;
- д) символ?

Питання для самоконтролю

1. Поясніть, що таке стилістичні засоби.
2. Що вивчає фоностилістика?
3. Лексичні засоби стилістики. Стилiстичні функції слів з переносним значенням.
4. Метафоризація та її різновиди.
5. Як ви розумієте поняття «символи як стилістеми».
6. Стилiстична семасіологія.
7. Фігури мови.
8. Тропи.
9. Системний характер тропіки.
10. Природа фігур і тропів та сфери їхнього творення.
11. Класифікація фігур і тропів.
12. Стилiстичні прийоми. Стилiстичні засоби сміхової культури.
13. Стилiстичні функції перифраз.
14. У яких стилях, з якою метою вживаються каламбури?
15. Антитеза, оксюромороніка. Їхня роль у художніх текстах.
16. Стилiстичне використання каламбурів.

ТЕМА 3. Стилiстична диференцiацiя української мови. Лексичнi засоби стилiстики

Питання, що розкривають змiст теми

1. Поняття функцiонального стилю та принципи класифiкацiї функцiональних стилiв.
2. Стилiстична диференцiацiя української лексики.
3. Стилiстичне використання багатозначностi.
4. Стилiстичнi властивостi омонiмiї.
5. Паронiмiя як стилiстичний засiб.
6. Використання синонiмiї та антонiмiї в рiзних стилях мови.
7. Лексика iншомовного походження в стилiстичному планi.
8. Неологiзми та застарiла лексика зi стилiстичного погляду.
9. Особливостi використання термiнiв у рiзних стилях мови.
10. Стилiстичнi функцiї професiоналiзмiв, жаргонiзмiв та арготизмiв.
11. Стилiстичний аспект розмовної, просторiчної та дiалектної лексики.

1. Визначте стильовi рiзновиди текстiв, сферу їх вживання та мовнi особливостi.

1. Писемнiсть виникла не випадково, а на певному етапi розвитку людства, коли продуктивнi сили i суспiльнi вiдносини досягли досить високого рiвня.

Причини, що зумовили появу писемностi, всюди були бiльш-менш однаковi. Письмо, що передає звукову мову, з'являється в перiод формування держави. Але рiзнi народи не одночасно досягли однакового рiвня розвитку, тому писемнiсть з'являється у рiзних народiв у рiзнi часи (з книги П. Утевської «Невмирущi знаки»).

2. Українська мова є одним з вирiшальних чинникiв нацiональної самобутностi українського народу.

Україна забезпечує українській мові статус державної з метою сприяння всебiчному розвитку духовних, творчих сил українського народу, гарантування його суверенної нацiонально-державної майбутностi (iз закону про мови...).

3. Поле – що безкрає море – скiльки глянеш – розiслало зелений килим, аж смiється в очах. Над ним синiм шатром розп'ялось небо – нi плямочки, нi хмариночки, чисте, прозоре – погляд так i тоне... З неба, як розтоплене золото, лiється блискучий свiт сонця; на ланах грає сонячна хвиля; пiд хвилею співає хлiборобська доля... Легенький вiтрець подихає з

теплого краю, перебігає з нивки на нивку, живить, освіжає кожную билінку... і ведуть вони між собою тиху-таємну розмову: чутно тільки шелест жита, травиці... А згори лине жайворонкова пісня: доноситься голос, як срібний дзвіночок, – тремтить, переливається, застигає в повітрі... Гарно тобі, люблю, весело! (П. Мирний).

4. Відштовхуючись від основних функцій мови – комунікативної і когнітивної, враховуючи значущість виховної, естетичної, пізнавальної, регулятивної, соціально орієнтаційної та інших функцій і державотвірне, державнооб'єднуюче, державнорозбудовуюче начало української мови, її вивчення повинно ґрунтуватись на врахуванні конвенціональності мови, відкритості її системи, дискретності моделювання світу за допомогою мови, корелятивності/некорелятивності аналітичних і синтетичних тенденцій у системі, узусі, самому мовленнєвому акті, співвідношенні/неспіввідношенні кодувального і декодувального начал (із статті А. Загнітка).

5. Розписка

Я, студент фінансово-економічного факультету Дніпропетровського університету економіки та права Коваленко Тимофій Максимович, отримав від завідуючої бібліотекою Сорокіної Ірини Григорівни для тимчасового користування на час канікул 2 (два) підручники з економіки й 1 (один) «Український правопис».

25 січня 2002 р. (Підпис)

6. Вельмишановна адміністрації «Укроптторгреклами»!

Протягом минулих двох місяців Вам було надіслано три офіційних нагадування про заборгованість нашому міністерству. На жаль, ми не отримали жодної відповіді від Вас, а у сьогоднішньому звіті бухгалтерії знову помічено Ваші прострочені платежі.

7. З глибин народного життя вийшла поезія Василя Симоненка. З мужності народу, з горя його і його звияжної боротьби виспівалась вона. Звідси той дух непоборний, яким вона пройнята, звідси та розпашіла пристрасть, яка буяє в ній. Вітер часу не остудив Симоненкових поезій, вогнем душі жевріють вони й сьогодні, як і тоді, коли вперше так жагучо й неповторно вибухнули в нашому красному письменстві (Із статті О. Гончара).

8. – Що ти там почув?

- Тронка десь дзеленчить...
- То вітер у траві свище...
- Ні, тронка.
- Ні, вітер.
- Тронка! (О. Гончар).

9. Шановний Голубенко Іване Олексійовичу!

Подавець цього листа, Віталій Васильович Ковальченко, їде на два тижні до Києва на стажування. Це мій співробітник і особистий друг. Буду щиро вдячний, якщо Ви тепло зустрінете його і надасте підтримку на час його перебування у Вашому місті.

10. Розпочався новий семестр, і в читальних залах бібліотеки знову, як-то кажуть, яблуку впасти ніде. До речі, студенти і викладачі цікавляться не лише спеціальною, науковою та методичною літературою, а й популярними періодичними виданнями.

Цікаво, а що передплатила бібліотека на нинішній рік? Які з'являться нові видання? На ці та інші запитання нашого кореспондента охоче відповіла директор бібліотеки Антоніна Григорівна Братчик (з газети).

2. Прочитайте речення і визначте, до яких стилів вони належать. Обґрунтуйте розподіл.

1. Небо червоніло, як рожі в садку. Пташки щебетали. Надворі пахло холодком та польовим зіллям. І в небі, й на землі було розлите розкішне щастя пишного літнього ранку. 2. Матеріали пам'яток дають змогу простежити, як формувалися ці нові синтаксичні зв'язки числівників з іменниками. Спочатку числівники мали один тип граматичного зв'язку з іменниками – керували ними і в називному – знахідному, і в непрямих відмінках. 3. Я, Степаненко Любов Петрівна, доручаю Іванчук Олені Сергіївні одержати у поштовому відділенні зв'язку належну мені пенсію за липень 2002 р.

3. Поясніть значення наведених слів. У якій сфері людської діяльності вони використовуються?

Суспільний, інформація, громадський, розтин, діагноз, заклад, карантин, догана, бокс.

4. Доберіть власне українські відповідники до запозичених слів і навпаки. З'ясуйте використання таких слів в офіційно-діловому стилі.

Емігрувати, журі, фаворит, автограф, пілот, консенсус, автономія, декларація, обмеження, занепад, відстань, поєдинок, рівнозначний, розумовий, особистий.

5. Чи є правильними наведені словосполучення? Свою відповідь аргументуйте. У разі потреби скористайтеся тлумачним словником.

Моя автобіографія, хронометраж часу, вільна вакансія, промислова індустрія, прейскурант цін, у травні місяці, наказ за номером 25.

6. Розкрийте поняття мовного стилю. Визначте, риси якого стилю (підстилю) властиві цьому тексту.

Із початком дії Закону України «Про оподаткування прибутку підприємства», Закону України «Про державну податкову службу в Україні» за наказом Міністерства фінансів України затверджено певні форми звітності підприємств та окремих громадян про сплачені податки.

У порядку фінансової звітності підприємств до установ Державної податкової адміністрації подають інформацію про «Баланс підприємства», що є Додатком 1 до наказу Міністерства фінансів України від 23 січня 1996 р. № 13, затвердженим Міністерством фінансів України за погодженням із Мінстатом України для квартальної звітності за 1996 р.; «Розрахунок відрахувань у Фонд Чорнобиля (з фонду оплати праці)», що є додатком до листа Мінфіну України від 16.08.1991 р. № 02-22/122; а також «Декларацію з податку на додану вартість», що є Додатком 1 до інструкції, затвердженої наказом Головної державної податкової інспекції України від 10.02.93 р.

Громадяни України звітують перед установами Державної податкової адміністрації шляхом заповнення форми № 1, що є «Декларацією про прибутки, одержані з 1 січня по 31 грудня 199_ року або за інший період звітного року».

7. Розкрийте поняття мовного стилю. З'ясуйте, до якого стилю (підстилю) належить текст. Назвіть найголовніші ознаки цього стилю.

ДОГОВІР на брокерське обслуговування

1. Предмет договору.

1.1. Клієнт доручає, а Брокер бере на себе зобов'язання репрезентувати інтереси Клієнта як його Брокер щодо здійснення всіх видів угод на Київській універсальній товарній біржі, керуючись правилами біржової торгівлі, що діють на ній.

1.2. Брокер за дорученням Клієнта надає йому послуги, передбачені відповідними дорученнями цього договору, згідно з переліком послуг (додаток №_).

2. Порядок взаємодії Сторін.

2.1. Протягом дії договору Клієнт направляє Брокерові доручення, в яких доручає Брокерові купити або продати товар, що йому належить. З цього моменту Брокер набуває прав розпорядника товару.

2.2. Виконавши доручення, Брокер зобов'язаний у триденний термін повідомити про це Клієнта, після чого Клієнт зобов'язаний у триденний термін сплатити Брокерові належну за договором суму...

8. Доберіть синоніми (українські відповідники) до слів іношомовного походження.

Екстраординарний, конвенція, апелювати, спікер, презентація, менталітет, інтер'єр, асортимент, аргумент, брокер, валюта, генеральний, дефект, домінувати, координувати, лімітувати, прерогатива, пріоритет, реєструвати, репродукувати, симітом, фіксувати.

9. Поясніть значення наведених слів.

Менеджер, емісія, контракт, копія, субсидія, номінал, баланс, акціонер, акциз, маркетинг, дебітор, дилер, фондова біржа, бланк, вексель, сертифікат, депонент.

10. Замість крапок поставте слова, які найбільш точно виражають думку, і мотивуйте свій вибір.

Людина... (знайшла, відшукала, придумала) слова для всього, що виявлено нею... (у світі, у Всесвіті, на землі). Але цього мало. Вона... (назвала, позначила, пояснила, визначила) словами властивості і якості всього, що її оточує. Словник... (відтворює, визначає, відбиває, фіксує) всі зміни, які... (відбуваються, здійснюються) у світі. Він... (відтворив, зберіг) досвід і мудрість віків і, не відстаючи, супроводжує ... (життя, рух, прогрес, розвиток) техніки, науки, мистецтва.

11. Перекладіть речення українською мовою. Поясніть відмінність паронімів примушений, змушений, вимушений.

1. Принужденный родственниками, он переехал к ним. 2. Вынужденный обстоятельствами, брат перешел на другую работу. 3. Меня поразил ее принужденный смех. 4. Вчера состоялся вынужденный разговор.

12. Тлумачення яких слів подано? Які з них виступають багатозначними, а які – омонімами?

1. Окремі знімки на кіно- та фотоплівці.
2. Основний склад працівників якої-небудь організації, підприємства, установи тощо.
3. Окремі сцени або епізоди з кінофільму.

13. Поділіть омоніми на три колонки, ураховуючи їхні типи.

Задачі – за дачі, гриби – греби, потри – по три, дорога – до рога, обід – обід, слідкувати – слід кувати, мала – мала, віз – віз, орган – орган, ніс – ніс, вгорі – в горі, мила – мила, ви йдіть – вийдіть, варта – варта, любо – Любо, замок – замок, кленок – клинок.

14. Поясніть значення кожного з наведених українських і російських слів, що мають однакове звучання, навівши приклади вживання їх як в одній, так і в іншій мові.

Кожний – кожний, луна – луна, май – май, облік – облик, пильний – пыльный, криси – крысы, час – час, шар – шар.

15. До наведених паронімів доберіть слова так, щоб утворилися нормативні словосполучення.

- Виголошувати (рішення, незалежність, промову).
- Оголошувати (доповідь, вирок, закон).
- Проголошувати (братерство, погрози, попередження).
- Помітка (цікава, інформаційна, олівцем).
- Примітка (змістовна, коротка, фарбою).
- Замітка (в газеті, чорнилом).

16. Визначте, про які пароніми йдеться.

1. Такий, від якого нічого не відокремлюється, наповнений по вінця чим-небудь, узятий повністю. 2. Який відзначається внутрішньою єдністю. 3. Який складається або виготовлений з одного шматка, однієї речовини; суцільний. 4. Правове становище установ, організацій, осіб тощо. 5. Зведення правил, положень, що визначають завдання, устрій, функції і порядок діяльності певної організації, установи тощо. 6. Набуття характерних ознак і форм у процесі розвитку і формування когось або чогось. 7. Організація, здійснення чого-небудь; виявлення, введення в дію чогось.

17. Знайдіть та виправте помилки, викликані змішуванням паронімів. Обґрунтуйте своє рішення.

1. На концерті був присутній увесь особистий склад батальйону. 2. Він працював на водній станції рятівником. 3. Співець – це вокаліст, а співак – народний виконавець, який імпровізує в супроводі народного інструмента. 4. Це була дійова модель космічної станції.

18. Доповніть речення, використавши наведені в дужках потрібні синоніми.

1. У майстерні ми ... двадцять стільців.
2. Бригада В. Петренка ... найоригінальніші будівлі столиці.
3. Український народ ... десятки величних монументів героям війни.
4. У селі ... новий свинарник.
(Збудувати, спорудити, виготовити, воздвигнути).

19. Як правильно сказати? Якщо можливі два або більше варіанти, поясніть умови їхнього вживання.

Підписка? передплата? газет, журналів.
Котра? яка? тепер? зараз? година.
Житлова? жила? площа, квартира, проблема.
Виконавський? виконавчий? комітет, лист.
Банківський? банковий? кредит, контроль.
Абсолютний? абсолютистський? спокій, приріст.
Первинна? первісна? людина, ознака, продукція.
Пісковий? пісочний? піщаний? берег, ґрунт, торт.

20. Перепишіть, добираючи до виділених слів антоніми.

Пасивна людина, шкідливий вплив, пізня година, вологий вітер, великий песиміст, невпинний регрес, сповільнювати кроки, свіжа думка, важка вправа, важка атмосфера, прогресивні погляди, далекі перспективи, складне питання, розумний підхід, ідентичні результати.

21. Виконайте тести.

1. Основним призначенням якого функціонального стилю мовлення є повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, роз'яснення явищ, систематизація знань:

- а) художнього;
- б) публіцистичного;

в) офіційно-ділового;

г) наукового?

2. Для якого мовного стилю характерні понятійність і предметність, об'єктивність, логічна послідовність, узагальненість, однозначність, точність, лаконічність, переконливість, аналіз, синтез; велика кількість термінів, абстрактних слів, наукова фразеологія, цитати; відсутність емоційно-експресивної лексики, багатозначних слів, індивідуальних неологізмів; текст послідовно членується на розділи, параграфи, пункти:

а) розмовного;

б) публіцистичного;

в) наукового;

г) художнього?

3. Який із названих стилів не дозволяє авторів виявити індивідуальні можливості в доборі мовних засобів:

а) розмовний;

б) художній;

в) офіційно-діловий;

г) публіцистичний?

22. Проаналізуйте текст, визначте його стиль і підстиль. Які діалектні лексичні особливості тут відбилися?

– І тож ... – вголос почав. – Мучать тебе. Живим прямо закопують у землю. От дукарня чортова!... Їм тільки й жить. – Хі-хі! – реготить циган. – Допекли! – Та ні... Те їм байдуже, що там ти з голоду пухнеш, чи що, а он... заберіть. – Да-а, – обіззався Сашко, – їм тільки й жить. – Та стану я й дома... Як мені дивиться буде на їх? – Да, – знов обіззався Сашко. Помовчав. – Вот как я ... – Підвівся на лікоть, позирнув до дверей: – Чи там ніхто не слухаєть? Да. Чіво ти будеш дивиться на їх? Вот і я... Служил я раньше. І очі, бувало, вилазять, робиш так, а іщо і сякой, і такой; і ругають, і штовхають тібя, і денег не плотять, што следуєть. А бил тельонок в отца – і того продали... Так от! – схитнув головою. – За то, што лошадь іздохла у їх, как будто я винен тому. Смотрел я, смотрел, далі... – знов позирнув до прозурки, – далі взяв да... провалив голову одному, другому... – Усміхнувся. – Встретился потом з человеком одним, по-о-шол гулять в городе. – Подививсь на Омелька. – А што ж?.. знуцаться з міня будуть они! (А.Тесленко).

23. Із наведених текстів випишіть стилістично-марковані слова й охарактеризуйте їх.

Морське серце

Раз у морі купалося двоє братів. От старший скупався, на берег пливе, а менший все далі та далі. І хвиля морська закохалась у відважному браті: взяла, обняла його міцно і тягне до себе на дно, в чудове підводне царство. А хлопець пручається, хлопець кричить, гукає на рідного брата, щоб швидше йшов рятувати. А старший боїться плисти. „Глибина, – дума, – згину ще й я з ним укупі!” – Ой братику милий! Ой братику любий, рятуй! – з сльозами ще раз виринув хлопець, од жаху волосся рвучи. – Нехай тебе Бог порятує! – несміливо старший сказав, а сам не насмів і зирнути, як брат потопав, – гребеться до берега хутко, на камінь вилазить. Розсердилась хвиля, погналась за страхополохом, нагнала, знесла його в море, втопила. І меншого брата сховала морська цариця на дно, і сльози його повернулися в чистії перли, а кучері – в пишні коралі, а старшого брата риби й раки ущент рознесли, лиш серця ніхто не схотів і торкнути: таке було гидке оте полохливеє серце! І досі в морі те серце: несміливо, крадучись, плава, слизьке та холодне, жалке, наче та кропива, ворущиться мляво та труситься, тіні од себе не має – прозоре. А море гидує тим серцем: на берег його викидає, а там воно гине без сліду (за Дніпровую Чайкою).

24. Перепишіть речення. Зверніть увагу на авторські неологізми. Як вони впливають на стиль?

1. Не дивися так привітно, яблуновоцвітно. 2. Не милуй мене шовково, ясносоколово. 3. Сестру я Вашу так любив – Дитинно злотоцінно. 4. Вже небо не біжить тим синьо-білим бігом В своєму зорехмарному ряду. 5. Зазимую тут; залітую, В цій великій хаті не своїй. У кутку відтихну, відлютую, Намовчусь у темряві німій. 6. Десь на горизонті хмара-хустка Манить вдаль, мов дівчина у сад, І весні такі пахучі згустки Розплескалися об голубий фасад.

25. Поясніть значення неологізмів у реченні.

1. Моя знайома звернулася до стилістів для того, щоб покращити свій зовнішній вигляд. 2. У наш час дуже багато людей займаються піаром. 3. Моя бабуся так і не навчилася користуватися тостером. 4. Дорогою до корпусу можна зустріти багато білбордів на політичну тематику. 5. Цей салон краси пропонує вам ліфтинг обличчя і шоколадне обгорткування. 6. Зараз займатися фітнесом не тільки корисно, але й модно.

26. Доберіть українські відповідники до неологізмів.

1. У наш час тінейджери віддають перевагу Інтернету, а не читанню книг. 2. На роль у фільмі дуже важко пройти кастинг. 3. У шоу-румі відомих дизайнерів продається одяг тільки в одному екземплярі. 4. Хендмейд-прикраси нині у великій популярності серед молоді. 5. Сек'юриті з нашого агентства гарантують вам спокій і безпеку. 6. Оскільки я не можу знайти квартиру, я змушена звертатися до брокера.

27. Випишіть застарілі слова. Доберіть до них загальноновживані синоніми.

1. Аж ось учувся йому знайомий глас. 2. Я йому для того музею дерев'яне рало віддав. Ще від покійного діда зосталося. 3. Пішла Мотря до сусіди, старої баби-пупорізки, що жила недалеко від їх дворища. 4. Пійти в одах вихваляли войну й царицю. 5. Він, шаблюку вхопивши по-татарському, лівцею, хоч і не був шульгою, рубався люто.

28. Випишіть застарілі слова, з'ясуйте їхнє значення, розмежувати архаїзми та історизми.

1. Устами дитини глаголить істина.
2. Сивий оселедець розсипався козакові перед очима.
3. Цю корогву прислали козакам за мужність у бранях з татарами.
4. На валах стояли гармати і гаківниці, щоб відбивати наглі напади ворогів.
5. На голові Кайдашихи був високий очіпок.
6. Ось підвелася одна молодиця, підперезана червоною китайкою.
7. Легка біла газова намітка вкривала її голову з темно-русявим волоссям.

29. Перепишіть наведені прислів'я та приказки. Знайдіть в них антоніми, поясніть їхнє стилістичне значення. До якої частини мови належать використані антоніми?

1. Молоде орля та вище старого літає.
2. Слова масні, а пироги пісні.
3. На чорній землі білий хліб родить.
4. Правда та кривда – як вогонь та вода.
5. Добре говорить, але зле робить.
6. Слухай тисячу разів, а говори один раз.

30. Розкрийте дужки, вибираючи потрібне слово. Свій вибір обґрунтуйте. Запишіть речення.

1. Продавець розповів про правила і умови (ефектного, ефективного) використання кухонного комбайна.

2. Ця земельна (дільниця, ділянка) була передана дитячому будинку.

3. Порядок утворення (виборного, виборчого) округу визначається законами про вибори до відповідних органів.

31. За зразком доберіть та допишіть по 2–3 пари антонімів, які виражають такі поняття:

1. Простір: верх – низ, ...

2. Час: день – ніч, ...

3. Почуття: любов – ненависть, ...

4. Явища природи, стан: холодно – тепло, ...

5. Стан, діяльність людини: працює – відпочиває, ...

6. Соціальні явища, становище людей: воля – рабство, ...

7. Назви творів, заголовки: «Війна і мир»,...

32. Доберіть антоніми до іменників, прикметників, дієслів, прислівників. Складіть 4 речення (з антонімами із-кожної названої частини мови) і запишіть. Яке стилістичне забарвлення надають мовленню антоніми?

1. Сила, перемога, північ, початок, розвиток, прогрес.

2. Хоробрий, далекий, похмурий, дорогий, широкий.

3. Брати, говорити, купити, радіти, молодіти, світати.

4. Широко, сухо, зранку, корисно, ясно, там, туди, рано.

33. Перепишіть речення. Підкресліть антоніми та визначте їхню стилістичну роль. До яких частин мови вони належать?

1. Гнів і жаль, огонь і холод, несамоविта радість і гірка туга разом охопила Петрове серце.

2. Одна гора високая, а другая низькая... Одна мила далекая, а другая близька.

3. Ні туди – ні сюди.

4. Зерно і камінь, суша і вода достойні бути зображені в картині.

5. Хто високо літає, той низько сідає.

34. Виразно прочитайте прислів'я, приказки, жарти. Визначте в них приховане протиставлення, що створює іронію. Запишіть на вибір 2 речення, визначте їх вид.

1. Хороший, як Микитина свита навиворіт.
2. Такий добрий, що в ложці води втопив би.
3. Казав сліпий: «Побачимо!»
4. Вона співає, як муха в глечики.
5. Жалів яструб курку, доки всю обскуб.

35. З'ясуйте, з яких мов запозичені наведені слова. Виберіть 10 слів і складіть із ними речення в різних стилях.

Вождь, єдність, грядущий, благодать, премудрий, раб, історія, етнографія, психологія, філософія, педагогіка, ідея, трагедія, драма, ангел, ікона, акваріум, акцент, радіус, медіум, нація, аудиторія, література, товариш, отаман, базар, товар, комиш, аркан, табун, кавун, баклажан, ампула, балет, партер, ложа, репертуар, костюм, пальто, журі, аврал, танкер, спортсмен, футбол, тайм, бюджет, лідер, трамвай, хобі, джем, піджак, слюсар, верстак, домкрат, шахта, аншлаг, вундеркінд, курорт, фельдшер, князь, штаб, флот, боцман, лоцман, вимпел, матрос, шкіпер, яхта, брюки, ситець, арія, кантата, карикатура, квартет, лібрето, маестро, новела, соло, соната, тріо, вермішель, газета, макарони, скарб, байка, гусар, рекрут, петрушка, каштан, барвінок, клянчити, паровоз, завод, передовиця, безробіття, книголюб, декабрист.

36. Згрупуйте наведені стилістично забарвлені слова за розрядами: емоційно-експресивна, поетична, книжна та просторічна лексика.

Любов, радість, матусенька, сердешний, недоленька, благовісний, страж, блакить, золотокосий, красний, багрянний, вікопомний, сьогодення, предковичний, превалювати, взаємодія, аполітичний, ідея, пріоритет, причинність, апелювати, витріщитись, дрихнути, жерти, комизитися, чувиха, розвалюха.

37. Підготуйте презентацію на одну з тем.

1. Мовна надмірність і мовна недостатність.
2. Лексичне багатство мовлення.
3. Територіальні та соціальні діалекти.
4. «Суржикізація» засобів масової інформації.
5. Небезпека мовних кліше.
6. Специфіка власне української лексики.

7. Відображення історії українського народу в його мові.
8. Основні пласти запозиченої лексики у складі сучасної української літературної мови.
9. Своєрідна образність наукової лексики.

Питання для самоконтролю

1. Що таке функціональний стиль?
2. Назвати основні стилі сучасної української літературної мови.
3. Охарактеризуйте кожен із функціональних стилів сучасної української літературної мови.
4. Визначте сферу застосування кожного стилю.
5. Які підстили виділяються в межах кожного із стилів сучасної української літературної мови?
6. У чому полягає різниця між усною і писемною формами офіційно-ділового стилю?
7. Наведіть приклади текстів різних функціональних стилів.
8. Дайте визначення синонімів.
9. Чому незнання синонімічних можливостей призводить до помилок?
10. У чому полягають труднощі при використанні синонімів у діловому мовленні?
11. Що таке пароніми?
12. Чому незначна відмінність між двома паронімами призводить до помилок?
13. Які слова називаються омонімами? Чим омоніми відрізняються від багатозначних слів?
14. Дайте визначення антонімів.
15. Стилістична диференціація української лексики.
16. Стилістичне використання багатозначності.
17. Неологізми та застаріла лексика зі стилістичного погляду.
18. Особливості використання термінів у різних стилях мови.

ТЕМА 4. Стилiстичнi влaстивостi етимологiї та фразеологiї

Питання, що розкривають змiст теми

1. Класифікація фразеологізмів.
2. Семантика фразеологізмів.
3. Співвіднесеність фразеологізму та слова.
4. Багатозначність фразеологізмів.
5. Синонімія та антонімія фразеологічних одиниць.
6. Граматична структура фразеологізмів.

1. Визначте, до якої групи належать фразеологізми. Поясніть їхнє значення.

У сорочці народився, ні риба ні м'ясо, крокодилячі сльози, встати на ліву ногу, комар носа не підточить, лебедина пісня, ламати голову, рака пекти, сидіти на голках, ведмідь на вухо наступив, на широку ногу, пальця в рот не клади, охопити очима, храм науки.

2. Визначте характер помилок у вживанні фразеологізмів. Відредагуйте речення.

1. Наша фабрика внесла і свою лепту в загальну справу. 2. Хлопці тікали, накивавши п'ятами. 3. Контрастність фарб одразу кидалася у вічі. 4. Платон глибоко принциповий і не робить компромісу навіть із найдорожчою людиною. 5. Йому прийшла в голову вчорашня розмова.

3. Наведені звороти замініть словами, що мають те саме значення.

Вивести на чисту воду, водити за ніс, від горшка три вершка, утратити свідомість, замилювати очі, зарубати на носі, муляти очі, ні за що ні про що, ні світ ні зоря, ні в тин ні в ворота, хоч греблю гати, хоч око вийми, хоч мак сій, скипіти гнівом, як оселедців у бочці, ні в сих ні в тих, як риба у воді.

4. Поясніть змiст кожного виразу. Зазначте, у яких сферах життя вони вживаються.

Добір кадрів, скласти технічний мінімум, шуми в серці, справа честі, мертва петля, вимушена посадка, згідно з оригіналом, згідно з наказом, накласти резолюцію, виробничі відносини, непряма мова, Піфагорова теорема, питома вага, виборче право.

5. Випишіть парами фразеологічні звороти з протилежним значенням (фразеологізми-антоніми).

Гладити за шерстю, мати на оці, що й собака не перескочить, руку подати, йти в ногу, дерти носа, губи розпустити, держати язик за зубами, гнути шию, збитися з ноги, підставляти ногу, як кіт наплакав, дивитися крізь пальці, гладити проти шерсті.

6. До наведених слів дібрати синонімічні фразеологізми.

Зразок: давно – за царя Гороха, щиро – від усього серця.

Допомагати. Дружно. Невтомно. Вигадати. Схожі.
Помилитися. Майстер. Щасливий. Бігти. Виказати. Розкошувати.

7. Прочитайте фразеологізми, визначте, до якої групи вони належать.

У чорта на болоті; бити байдики; ось тобі на; у нього грошей кури не клюють; віч-на-віч.

Пальці знати; ні світ ні зоря; танцювати під чиюсь дудку; воно б дуже добре, та нікуди не годиться.

Скатертю дорога; добрі наміри; закінчити вчасно; плід непорозуміння; чуття єдиної родини; покласти голову; летіти стрілою.

8. Поясніть значення фразеологічних зворотів та складіть з ними речення.

Варіант I. З легкої руки, злий на язик, не велика цяця, пасти задніх, п'яте колесо до воза.

Варіант II. Викинути з голови, від серця одлягло, влучати в яблучко, вуха нагострити, гав ловити.

Варіант III. Козла забивати, крізь землю провалитися, легкий хліб, метати громи та блискавки, на гачок зловитися.

Варіант IV. На ноги поставити, бути не в душі, наша взяла, нестися високо вгору, ні в тин ні в ворота.

Варіант V. Сісти на мілину, терпець увірвався, теревені правити, збити з пантелику, ні за холодну воду не братися.

Варіант VI. Облизня піймати, нуль без палички, пальці гризти, підставляти ногу, пороги оббивати.

9. Доберіть фразеологізми (подані в довідці) до названих значень. Запишіть їх парами.

Наживатися на чужому, нечесно збагачуватись; давати відсіч; дбати лише про власні інтереси; уникати зустрічі; із якоїсь

неприємності потрапляти в ще гіршу; добре запам'ятати; позбавляти життя; бігти (іти) легко, швидко; зазіхати, мати недобрі наміри; зовсім не звертати уваги.

Довідка: дбати про свою шкіру, зарубати на носі, зводити зі світу, гріти руки, десятою вулицею обходити, зуби гострити, давати відкоша, з вогню та в полум'я, землі під ногами не чути, і вухом не вести.

10. Прочитайте словосполучення. Випишіть ті з них, які можуть бути фразеологічними. З двома з них складіть речення.

Варіант 1. Довга пісня, довга палиця, кінець уроку, виїхати до Києва, нюхати порошок, пускати голубів, пускати півня, пекти картоплю, пекти раків, тонконогий олень, з відкритим серцем, з відчиненими дверима, хоч греблю гати, хоч на купу складай, за багато років, за тридев'ять земель, не за горами, не за долинами, накрити ковдрою, накрити мокрим рядном.

Варіант 2. Драти горло, жару давати, нерозбірливо говорити, пускати за вітром, з дорогою душею, чужа праця, зіпсоване життя, закидати гачок, задніх пасти, засипати вугілля, ринути через клапан, устроювати палиці в колеса, припирати до стіни, замовляти зуби, сміливість капітана, спуститися з гір, з села до міста, з вогню та в полум'я, напружено думати, мілко плавати.

Варіант 3. Замилувати очі, брати воду, зав'язати голову, замовити словечко, приховувати правду, запустити пазури, засукати рукава, западати в душу, зелена вулиця, зелений лист, знімати замок, знімати стружку, читати книгу, читати нотацію, аж руки болять, аж шкіра болить, як у відро води набрати, як у рот води набрати, гнути гілку, гнути спину.

Варіант 4. Згинатися в три погібелі, згинати металеву трубу, змотувати вудки, вишневий садочок, золоті руки, зуби гострити, каламутити воду, селянська оселя, випровадити на станцію, кашу заварити, братися за боки, братися за коліна, мотати на вус, мотати на палку, крутити носом, крутити гайку, мороз іде з зимою, мороз іде поза шкурою, набити лопату, набити оскомину.

Варіант 5. Злітна смуга, срібляста смуга, кінці з кінцями зводити, клепку загубити, сіяти ворожнечу, сіяти овес, робити несподіване, розгулялася хуртовина, краєм вуха чути, запрягати коней, перед самим носом, перед самим стовпом, довести додому, довести до вищої точки, взяти сніданок, взяти бар'єр, перейти поле, перейти дорогу, пролити кров, пролити воду.

Варіант 6. Читати повість, стримано засміятися, кров пити, кров ударила в голову, обвести круг пальця, пізні дороги, легка рука,

легкий хліб, материнське серце, лізти в душу, переливати з пустого в порожнє, товкти просо, товкти воду в ступі, пам'ятати до літа, пам'ятати до нових вінчиків, дивитися крізь пальці, знати, де лисиці зимують, знати, де раки зимують.

11. Згрупуйте наведені фразеологічні одиниці та поясніть їхнє значення.

1. Бити байдики, дати гарбуза, спіймати облизня, п'ятами накивати, молоти язиком, повісити носа, сміх розбирає, набратися лиха, охопив смуток, винести подяку, прикусити язика, скалити зуби, згідно з оригіналом, рука руку мис, громада – великий чоловік.

2. Теревені правити, замилювати очі, ловити гав, тримати язик за зубами, губу копити, гнути спину, зло бере, порушити питання, скласти подяку, хоч з мосту та в воду, скорчитися в три погібелі, ліквідувати заборгованість, руки сверблять, в страху великі очі.

12. Визначте походження наведених фразеологізмів.

1. Де згода, там і вигода; як мертвому кадило; як горох при дорозі; підвищувати тон; вивести на орбіту; учітеся, брати мої, думайте, читайте; святая святих; крокодилові сльози.

2. Під лежачий камінь вода не тече; п'яте колесо до воза; іти в ногу; розбити кайдани; холодна війна; чуття єдиної родини; око за око; лебедина пісня.

13. Поясніть значення та походження стійких сполучень слів.

Геркулесові стовпи, гомеричний сміх, дамоклів меч, танталові муки, проходить червоною ниткою, як зіницю ока, гордіїв вузол, перейти рубікон, шалені гроші, ось де собака зарита, поставити крапку над «і».

14. Складіть таблицю фразеологізмів з дієсловом грати. Наприклад: грати (в мовчанку, в хованки, в загадки, першу скрипку, комедію, роль та ін.).

15. Поясніть значення фразеологізмів з іменником рука.

Грати в чотири руки, подати руку допомоги, носити на руках, нечистий на руку, опускаються руки, гріти руки, брати голими руками, волю дати рукам, валитися з рук, махнути рукою, права рука, рука руку мис, дати по руках, своя рука – владика, сверблять руки, ходити по руках.

16. Доберіть по кілька фразеологізмів із словами голова, око, серце, слово. Назвіть, з якої професії прийшов у життя наведений фразеологічний зворот.

Не святі горшки ліплять. Куй залізо поки гаряче. Міряти на свій аршин. Брати в лещата. Створити зелену вулицю. Влучити в ціль. Намилити шию. Підносити на щит. Під одну гребінку. Залишити поле бою. Видавати на-гора. Не нюхати пороху. Грати першу скрипку. На два фронти. Підвищувати тон. Брати на буксир. Вставляти палки в колеса. Пливти за течією. Прясти тонку. На всіх парах. Розмотати клубок. Кинути якір. Як нитка за голкою. Викинути за борт. Білими нитками шито.

17. Поділіть наведені фразеологізми за структурою та способом з'єднання складників.

Теревені правити; мавр зробив свою справу, мавр може піти; поетичне безладдя; хто є хто; центр ваги; ворожити на бобах; ніжна стать; ні мало ні багато; ні кує ні меле; порядок денний; приходити в захоплення; пройти школу життя; повісити носа; плюнути нікуди; езопівська мова; бути чи не бути – ось у чому питання; в анналах історії; з піною на губах; золотий тілець; робити підсумок; стояти осторонь; терези Феміди; сторч головою; завдавати шкоди; манна небесна; макітру розбили; палити фіміам.

18. Наведені фразеологізми згрупуйте за такими ознаками: прислів'я, приказки, крилаті вислови, афоризми, максими, сентенції, парадокси, літературні цитати, ремінісценції.

Слово – зброя. Як усяку зброю, його треба чистити й доглядати.

Той ближче усіх до неба, кому нічого не треба.

Роби радість іншим! І ти побачиш, що радість радує.

Найвища краса – краса вірності.

Сором хилитися, долі коритися! Не зневажай душі своєї цвіту
Не про кохання, не про рай, поете, голосно співай!

Хто дурнем уродився, тому дурним і вмерти.

Який рід, такий плід. Росте, як на дріжджах. Все купиш, лише тата й маму – ні.

У лісі змокнеш два рази.

Знесиленим очам потрібна ніч.

У генії те прекрасне, що він схожий на всіх, а на нього ніхто.
Я той, що греблі рвав, я не сидів у скелі... Могутній голос говорить

стиха: – Нічого, брате, я не зрікаюсь, караюсь, мучуся... Але не каюсь!
Хай оживає істина стара: людина починається з добра!

Бережи одержу знову, а здоров'я змолоду.

Йому щодня неділя. Коли зникає народна мова – народу немає більше!.. Довженко був сином українського хлібороба, того самого трударя, який «зневажав начальство і царя», який мав широкі і щедрі руки, любив жарт, точне, влучне слово, любив пісню і землю свою.

19. Перекладіть фразеологізми на українську мову.

Надулся как мышь на крупу; на комара с рогатиной; нелегкая несет; по Сеньке и шапка; попасть в передрагу; попасть как кур во щи; с глаза на глаз; опять двадцать пять; ни за какие коврижки; изо дня в день; не все коту масленица; подвергать сомнению; сыграть в ящик; за милую душу; заплечных дел мастер; иметь целью; к величайшему изумлению.

Питання для самоконтролю

1. Які словосполучення називаються стійкими? Яка їхня роль у мовленні?

2. Що таке фразеологізми?

3. Назвіть основні типи фразеологізмів. Охарактеризуйте їх. Наведіть приклади.

4. Назвіть джерела виникнення української фразеології.

5. Класифікація фразеологізмів.

6. Семантика фразеологізму.

7. Співвіднесеність фразеологізму та слова.

8. Багатозначність фразеологізмів.

9. Синонімія та антонімія фразеологічних одиниць.

10. Граматична структура фразеологізмів.

ТЕМА 5. Стилiстичне використання морфологiчних засобiв мови

Питання, що розкривають змiст теми

1. Особливостi категорiї роду, числа та вiдмiнка iменникiв.
2. Закiнчення iменникiв чоловiчого роду II вiдмiни у родовому вiдмiнку однини.
3. Кличний вiдмiнок як специфiка української мови.
4. Особливостi використання розрядiв прикметникiв та ступенiв порiвняння з урахуванням стилю.
5. Вживання займенникiв у рiзних стилях мови.
6. Сполучення числiвникiв з iменниками.
7. Вiдмiнювання числiвникiв. Стилiстичнi аспекти дiєслiвних категорiй.
8. Українськi вiдповiдники прийменникових конструкцiй російської мови.

1. виправте помилки, допущенi при твореннi ступенiв порiвняння.

1. Процесуальна форма є найбільш важливішою процесуальною гарантією правильного порушення кримінальних справ. 2. Для з'ясування подібної ситуації потрібне більш ширше розуміння суті проблеми. 3. Порушення вимоги закону про всебiчне, повне i об'єктивне дослідження обставин справи є однією із самих поширених пiдстав для змiни або скасування судових рiшень. 4. У системi принципiв кримінального процесу більш доцiльнiше спершу видiляти конституцiйнi принципи.

2. Вiд наведених iмен утворити присвiйнi прикметники.

Зразок: Микола – Миколин, Миколина, Миколине.

Софiя, Матвiй, Григорiй, Марiя, Иван, Василь, Лука, Одарка, Юлiя, Юрiй, Артем, Якiв, Вiталiй.

3. Вiд наведених загальних назв людей утворити присвiйнi прикметники.

Друкар, сторож, слюсар, брокер, коваль, менеджер, свекруха, батько.

4. Вiд наведених прикметникiв утворiть вищий i найвищий ступенi порiвняння.

Вузький, темний, дрібний, тонкий, низький, білий, синій, буйний, докладний, цінний, довгий, дзвінкий, чистий, малий, далекий, відповідальний, дивовижний, далекоглядний, заможний, веселий, старий, дешевий, вигідний.

5. Перекладіть словосполучення українською мовою, Виберіть правильний варіант запису цифрової інформації.

Недостаточно для семьи из (пяти, 5) человек; в течение последних (15, пятнадцати) лет он находился на учете; обязуюсь вернуть (3 тыс., 3000, три тысячи) грн в определенный срок; по возможности направит комиссию в составе (3, трех) человек; оставить под вопросом (5, 6-й; пятый, шестой; 5-й, 6-й) пункты; продолжить изучение данного курса в (1997-1998, 1997/98) учебном году.

6. Відредагувати текст. Виправте помилки у використанні фактичного матеріалу. Розставте розділові знаки.

Весняно-польові роботи почалися 12 квітня на 5 днів пізніше минулого року, у зв'язку з zalivними дощами, що почалися 4 квітня 1998 року. Станом на 30 квітня висіяно 130 т пшениці на площі 470 га (1997 р. – 350 т, тобто 82%). Виконано передпосівну обробку на 421 га. Посаджено 25 га картоплі, що становить 35% загальної площі (1997 р. – 120 га).

7. Відредагуйте текст. Виправте помилки у використанні фактичного матеріалу. Розставити розділові знаки.

У порівнянні з 1960 роком зросло виробництво тракторів до 18 000 одиниць з 12 300, що становить приріст 25%. Комплектуючі поставляють різні підприємства ХТЗ, «Світоч», «Юність», «Колос». Сівалок та причепів випущено на 10% менше (500 одиниць до 4500 у 1960 році).

8. Перекладіть словосполучення українською мовою. Зазначте на особливості узгодження числівників з іменниками.

Двум менеджерам, трем комп'ютерами, чотирма годами, шести акцій, п'ятью самолетами, шестидесяти програмистов, сьмьюдесятью купонами, на дев'яноста семи участках, двумстам пятидесяти девяти швеям, сорока арендных предприятий, двухсот пятидесяти четырех газет, тридцать одна деревянная скамья, пятнадцатью ассоциациями.

9. Від наведених числівників утворіть складні прикметники, Поясніть їхній правопис.

Зразок: п'ять – п'ятиповерховий.

Шістнадцять, дев'ятнадцять, сім, три, десять, сімдесят, двісті, сорок п'ять, сімсот п'ятдесят, один, сімдесят сім, двадцять три, сто двадцять чотири, сорок, двадцять два, тридцять.

10. Провідмініуйте наведені числівники.

987, 44, 1762, 651.

11. Напишіть приклади словами. Поясніть відмінювання та правопис числівників.

$376 + 24 = 400$; $770 + 30 = 780$; $440 - 400 = 40$; $1090 + 10 = 1100$; $82 + 6 = 88$; $202 + 314 = 516$; $40 + 50 = 90$.

12. Утворіть кількісні та порядкові числівники, Провідмініуйте їх.

Варіант 1. 2000; 1996; 7253015; 340; 5700; 584; 37200; 811.

Варіант 2. 3390; 8950; 21; 19,4; 927,79; 446,502; 0,5.

13. Виправте помилки в тексті розписки.

Розписка

Мною, Мирончук Миколою Леонідовичем, що мешкає по адресу 241234 Київ-42, вул. Драгоманова 24, кв. 139, дійсно получено від Романченко Леоніда Івановича, що мешкає по адресу 319498, Київ-78, вул. І. Кудрі 38, кв. 12, холодильник «Норд» (мотор № 36824) строком на 4 місяця. Обов'язково поверну холодильник у визначений строк, тобто до 11. 04. 2001 р.

11. 12. 2000 р.

(Підпис Мирончука М.Л.)

14. Запишіть числівники словами.

$\frac{3}{4}$ склянки; $\frac{4}{9}$ метра; $\frac{2}{5}$ виграшу; з 367 постраждалими; на 285 місяцях; у 1654 виборців.

15. Запишіть словосполучення символами відповідно до вимог, що ставляться до запису цифрової інформації.

Сімдесят тисяч тонн; двісті п'ятдесят три тисячі вісімсот сорок шість гривень; за третім класом точності; відеомагнітофон першого класу; вироби першого, другого і третього сортів;

стопроцентний; п'ятдесятикілометровий; чотири міліметри; дванадцять квадратних метрів; три літри; п'ятнадцять градусів Цельсія.

16. Розкрийте дужки, запишіть числа словами; обг'рунтуйте зв'язок числівників з іменниками.

Відвантажили 465 (мішок); закупили 3 (тонна); здали 1,5 (мільйон гривня); замовили 20 (двері); їхали 9,5 (година); продали 1 (будинок); записалося 1000 (громадянин); купили 11 (комп'ютер); залишилося 6 (акція); 40 (орендні підприємства); 19 (замовлення); виписалося 2 (пацієнт).

17. Перекладіть наведені словосполучення українською мовою. Складіть з ними речення.

Шести книг, п'ятью машинами, двумстам п'ятидесяти восьми робочим, на дев'яноста семи участках, шестидесяти студентів, сьмьюдесятью гривнями, шестидесяти інженерів.

18. Перекладіть наведені словосполучення українською мовою. Складіть з ними речення.

На дев'яноста п'яти підприємствах, двумстам п'ятидесяти семи студентам, двум колегаам, семи задач, о восьмидесяти двух депутатах, на восьми страницах, двенадцатью столами, трехсот сорока девяти компьютеров.

19. Утворіть словосполучення із дієсловами, з якими найчастіше вживаються наведені іменники.

Зразок: апеляція – написати, подати.

Підпис, проект, тези, характеристика, договір, лист, оголошення, візи, документ, закон, резолюція, постанова, програма, протокол, акт, наказ, звіт, штраф, рахунок.

20. Складіть словосполучення з наведеними дієсловами.

Зазначити, підтримати, підписати, наголосити, затвердити, підкреслити, забезпечити, внести, запобігти, вилучити.

21. Відредагуйте речення.

1. Характеристика на студентку ІІІ курсу музично-педагогічного факультету Супрун Ольгу Іванівну, українку.

2. До навчання відноситься сумлінно.

3. Вона постійно працює над підвищенням свого інтелектуального рівня.

4. Приймає активну участь у громадській роботі.

5. Читає багато преси.

6. Користується повагою серед товаришів і студентів.

22. Напишіть цифри словами. Поясніть відмінювання і правопис.

До 376 додати 7; від 292 відняти 24; до 3624 додати 9; від 3112383 відняти 11; від 1632 відняти 4; додати 23 і 2873; сума чисел дорівнює 203; визначити добуток від множення 535 на 7; скільки разів 8 міститься в 72? скільки разів 11 міститься в 187?

23. Провідмініуйте числівники.

555, 27, 1038, 762, 12, 90, 5843.

24. Запишіть словами поєднувані з наведеними іменниками числівники. Розкрийте дужки, поставте іменники і числівники у потрібних відмінкових формах.

1/4 (аудиторія), 3 (відро), виготовили 3 (двері) і 5 (ворота), купили 8 (ножиці) і 7 (ложка), з'явилося 58 (учасник), відповіло 4 (учень), 4 (сани), на концерті 326 (слухач), 3,5 (година), 25/8 (площа), 15 (кури), 123 (процент), 1200 (дерево), 1/5 (шлях), 1½ (раз), з 758 (учень), на 989 (лінія), 347 (дерево), 563 (делегат), 137 (депутат).

25. Від наведених прикметників, де можна, утворіть форми ступенів порівняння. Підкресліть ті форми, які використовуються в офіційно-діловому стилі. Чому ви так вважаєте?

Мовчазний, критичний, зелений, управлінський, замаскований, низькопробний, опікунський, сумний, старший.

26. Прочитайте наведені словосполучення. Визначте відтінки у мовленні, які з'являються під час використання чи невикористання займенників (пом'якшення категоричності вимоги, наказу, прохання чи її зростання тощо).

Я заперечую свою участь – заперечую свою участь; прошу визначити підвідомчість адміністративних органів – прошу Вас визначити підвідомчість адміністративних органів; чому Ви не виявили підробки документа – чому не виявили підробки документа; не заходьте – я прошу не заходити – прошу Вас не заходити.

27. Запишіть форму dokonаного виду наведених дієслів. Зверніть увагу, як утворюється ця форма. З деякими дієсловами запишіть мовні кліше.

Зобов'язувати, проводити, виконувати, підпорядковувати, доповідати, зосереджувати, вимагати, відповідати, презентувати, починати, висловлювати.

28. Наведені іменники поставте у формі родового відмінка однини та поясніть їхній правопис.

Варіант 1. Документ, автореферат, ступінь, візит, міністр, актив, засіб, аналіз, аналог, форум, магістр, бакалавр, механізм, ринок, оптимізм, наказ, лист, план, список, палац, вокзал, град, листопад, вівторок, сад, роман, верстат, завод, тролейбус, Кавказ, Київ, ґрунт, дощ, дощик, Париж, сантиметр, рік, хліб, університет, успіх, підмет, ваучер, брокер, сертифікат, апарат, абзац, пункт, факт, формуляр, об'єкт, варіант, принцип, проект.

Варіант 2.

Договір, наказ, наряд, план, протокол, список, стіл, Волгоград, Степан, гай, палац, вокзал, град, барвінок, листопад, вівторок, сад, роман, верстат, завод, Кавказ, Київ, Дністер, дощик, Париж, балет, сантиметр, рік, хліб, відмінок, мінімум, вираз, інвентар, інститут, успіх, кінець, мороз, Сибір, штаб, голос, підмет, брокер, сертифікат, юрист, апарат, абзац, пункт, факт, формуляр, об'єкт, варіант, принцип, проект.

29. Поставте словосполучення у формі кличного відмінка.

Пан директор, шановний колега, любий друг, вельмишановний добродій, пані Галина, дорога подруга, Іван Федорович, шановний професор, пани депутати, вельмишановні пани, Олена Петрівна, добродій Петренко, голова зборів, президент компанії, засновник фірми, Петро Михайлович, Людмила Василівна, голова зборів, доповідач, пан директор, шановний президент компанії, адвокат, високоповажний суддя, засновник фірми, редактор, поетеса, вчителька, секретар, референт, перекладач, вахтерка, уповноважена особа, посередник, економіст, громада, курсант, слухач, Віталій, Петро, викладач, Ірина, командир, лейтенант, полковник, Семен Семенович, комісія, зоря, Марко, юнак, Гриць, козак, поезія, Марія Василівна, друг Сергій, добродійка Скирда, друг Максименко, хлопець, емігрантка, доля.

30. Запишіть іменники в чотири колонки за відмінами. Зверніть увагу на іменники, що не належать до жодної з відмін.

Двері, освітлення, вугілля, шосе, ім'я, вдача, сім'я, блакить, ослятко, каліка, мати, тім'я, мрія, мелодія, кров, мазь, таксі, успішність, дівча, курсант, внуча, інститут, плем'я, черговий.

31. Наведені слова перекладіть українською мовою, ставлячи їх у родовому відмінку.

Абитуриент, тетрадь, преподаватель, документ, приставка, коридор, етаж, сахар, коллектив, штаб, ноябрь, институт, Донецк, Донбасс, листопад, рукопись, учет, мероприятие, уровень, солдат, степень, аукцион, банкир, контроль, товар, потребитель, срок, спрос.

32. Поставте наведені іменники у форму давального відмінка. Поясніть, які зміни відбуваються в основах слів.

Лисиця, зірка, посуха, пуца, сторінка, річка, перемога, нога, рілля, скринька, полька, черешенька, ненька, маска, землянка, синька, павутинка, колиска, голка, рибалка.

33. Наведені іменники поставте у давальному відмінку однини. Поясніть правила вживання м'якого знака.

Квітка, жінка, авоська, бджілка, очеретянка, жменька, гуска, свинка, галузка, стеблинка, кізонька, миска, одноколка, внученька, снігуронька, колиска, оболонка, нянька, тріска, сопілка.

34. Утворіть від наведених імен форми по батькові для осіб чоловічої та жіночої статі, поставте їх у давальному відмінку.

Ілля, Кузьма, Сава, Броніслав, Лука, Валерій, Олексій, Микола, Василь, Сергій, Микита, Данило.

35. Наведені словосполучення поставте у давальному відмінку однини, поясніть закінчення.

Ректор Петренко Василь Олегович, директор Шульга Іван Іванович, керівник Ільїн Михайло Гнатович, бригадир Кузьменко Хома Лукич, президент Рощин Степан Федотович.

36. Поставте наведені слова у форму кличного відмінка.

37. Розкрийте дужки, поставте слова у потрібному відмінку, поясніть їх написання.

Площа (Тарас Шевченко), пам'ятник (Леся Українка), вулиця (Олександр Бойченко), фонд імені (Василь Симоненко), музей (Олександр Довженко), портрет (Іван Мазепа), вулиця (Герої Севастополь), панові (Григорій Омельчук), з секретарем (Петро Найда), у бухгалтера (Віра Мотрич), при директорові (Сергій Осика), для уповноваженого (Олексій Музиченко), за участю (Ганна Чубач), відповідального (Савелій Чубенко), заступникові (Михайлина Ярова), від керівника (Семен Горай).

38. *Виправте ненормативні прийменникові сполучення. Поясніть причини виникнення таких помилок.*

3 п'ятьма правильними формами складіть речення ділового стилю.

Згідно наказу, відповідно постанови, незважаючи обставини, всупереч негараздів, по можливості швидше, дякуючи перемозі, завдяки урагану, завдяки хворобі, завдяки неврожаю, екзамен по математиці, по проханням слухачів, коса по пояс, по поверненню додому, по моїй думці, ліки від грипу, з відміною від тебе, під відкритим небом, купувати в розстрочку, дивлячись на ніч, мешкати по адресу, на протязі року.

39. *Дотримуючись точності мовлення, запишіть правильні вирази. З п'ятьма правильними варіантами складіть невеликий зв'язний текст ділового стилю.*

Вірна чи правильна відповідь? Футбольні болільники чи футбольні болільщики? Домашній адрес чи домашня адреса? Проживати за адресою чи мешкати за адресою? Перебувати в Україні чи перебувати на Україні? Витяг із протоколу чи виписка з протоколу? Кошторис витрат чи смета вират? Згідно наказу чи згідно з наказом? Ставлення до навчання чи відношення до навчання? Відношення в колективі, взаємини в колективі чи стосунки в колективі? Особиста переписка чи особисте листування? Святковий захід чи святкове міроприємство? Приймати участь чи брати участь? З нагоди одруження чи з пригоди одруження? Стане у пригоді чи стане в нагоді? Повістка денна чи порядок денний? Перекладна чи перекладацька література? Перекладна чи перекладацька робота потребує знання мов? Учбовий заклад чи навчальний заклад? Підняти руку чи піднести руку? Шари населення чи верстви населення? Надати перевагу чи віддати перевагу?

40. Напишіть наведені прийменники і прийменникові сполуки українською мовою. Зіставте написання українською та російськими мовою і зробити відповідні висновки.

Принять к сведению, отпуск по болезни, идти по воде, плыть по течению, по зову совести, в саду, отправить по почте, при жизни, возле села, по дороге, под горой, по просьбе, по требованию, из-за бездорожья, в адрес, из-за неосторожности, общаться на русском языке.

41. Побудуйте речення, уживши один з прийменників, потрібний для вираження відношень між дієсловом та іменником.

(Через, у зв'язку з, з причини) негоди змагання переносяться на наступний тиждень. (З метою, для, у зв'язку з) поліпшення виховної роботи у закладі рекомендовано провести семінар кураторів груп. (Внаслідок, у зв'язку з, у силу) отриманих травм було складено акт обстеження. (Щодо, з приводу, з) почутого хочу висловити свої думки. Збори відбудуться (о, об, близько) третій годині пополудні. (Всупереч, незважаючи на, хоча й) існуючій системі програма діє.

42. Перекладіть російські прийменникові конструкції з прийменником по, запишіть. Уведіть 2 конструкції у речення.

Обратиться по адресу, концерт по заявкам, замечания по докладу, по трем направлениям, по совместительству, по случаю празднования, комиссия по вопросам, специалист по электромеханике, конференция по проблеме, действовать по обстоятельствам, уехать по делу, отпуск по болезни, предложения по улучшению, по многу раз в день, мероприятия по улучшению, по случаю купить, расплачиваться по счетам, по нашим подсчетам, по техническим причинам, по итогам, по собственной воле, по требованию.

43. Перекладіть російські прийменникові конструкції з прийменником в, запишіть. Уведіть 2 конструкції в речення.

В знак уважения, в нашу пользу, превратиться в пар, списать в расход, в честь праздника, вовлечь в работу, в соответствии с, в состав вошли, в п'яти шагах, в разговорах прошло время, в мое отсутствие, в девять часов, в будний день, в тот же год, в два предложения, не оставлять в покое, в семь метров длиной, у дверей, у руля.

44. Відредагуйте речення. Запишіть правильний варіант.

У тижні 7 днів. На протязі тижня буде проведено перевірку. При першому з'явленні її повідомлять. При участі спонсорів було

проведено акцію. При температурі 0 градусів крига починає танути. При небезпеці треба покинути робоче місце. Безпека гарантована при умові дотримання цих правил.

45. На місці крапок вставте необхідний прийменник: о, об, в, у, близько, коло, на, при, за. Запишіть числівники словами, відкоригувавши речення.

Повернуся ... 11 годині, зустріч розпочнеться ... 11 год. 30 хв, ... 15 хв почнеться робота, зараз ... 12 години, поїзд прибув ... 7 вечора, процес почнеться ... 30 хвилин.

46. Підготуйте презентацію на одну з тем.

1. Морфологічні норми сучасної української літературної мови.
2. Стилистичні ресурси дієслівних форм способу, часу, виду.
3. Синонімія прийменникових сполучень у різних мовних стилях.
4. Стилистичні функції вигуків і звуконаслідувань у художньому мовленні.
5. Провідні стилістичні фігури.

Питання для самоконтролю

1. Які вимоги існують до використання іменників у різних стилях мови?
2. Які прикметники вживаються/не вживаються в діловій мові? Чому?
3. Назвати типові помилки, що трапляються у використанні прикметників.
4. Які чинники необхідно враховувати під час вживання займенників?
5. Чому в офіційно-діловому стилі найчастіше використовуються займенники першої особи множини?
6. Які дієслова не використовуються в діловій мові? Чому?
7. Які критерії існують у виборі конкретної форми наказового способу дієслова?
8. Яка частина мови називається числівником?
9. Яку роль у ділових документах відіграють числівники?
10. Які способи запису числівників існують у мові?
11. Яка основна вимога існує в записуванні числівників у документах?

12. Які помилки щодо запису числівників найчастіше трапляються в офіційно-діловому стилі?
13. Чому в офіційно-діловому стилі уникають приблизних чисел?
14. Чому числівники поділяються на кількісні та порядкові?
15. На які групи поділяються кількісні числівники?
16. Назвати основні типи відмінювання кількісних числівників.
17. У чому особливість відмінювання числівника *один*?
18. У чому особливість відмінювання числівників *три* і *чотири*?
19. У чому особливість відмінювання числівників – назв десятків?
20. У чому особливість відмінювання числівників – назв сотень?
21. Як відмінюються числівники *тисяча*, *мільйон*, *мільярд*, *нуль*?
22. У чому особливість відмінювання складених кількісних та порядкових числівників?
23. Що ви знаєте про правопис відмінкових закінчень числівників?
24. Чому відповідаючи на запитання «У якому році народився..?», слово *тисяча* треба вживати в називному відмінку?
25. Як пов'язуються з іменниками кількісні числівники, а як – порядкові?
26. Наголошення яких числівників слід запам'ятати?
27. Які іменники чоловічого роду II відміни у родовому відмінку мають закінчення -а(-я), а які – -у(-ю)?
28. Чому деякі іменники чоловічого роду II відміни у родовому відмінку мають паралельні закінчення -а(-я) та -у(-ю)? Від чого це залежить?
29. Які закінчення мають іменники у кличному відмінку?
30. Які особливості відмінювання у кличному відмінку звертань, що складаються з двох слів?

ТЕМА 6. Стилiстичне використання синтаксичних засобiв мови

Питання, що розкривають змiст теми

1. Просте речення. Порядок слiв у простому реченнi.
2. Узгодження пiдмета з присудком.
3. Уживання однорiдних членiв речення.
4. Типовi помилки, пов'язанi з використанням однорiдних членiв речення.
5. Паралельнi синтаксичнi конструкцiї.
6. Вiдокремленi члени речення.
7. Звертання.
8. Вставнi i вставленi конструкцiї.
9. Пряма та непряма мова. Складне речення. Типовi помилки у вживаннi складних речень.

1. Прочитайте. Прямим чи непрямым є порядок слiв у них? Свою думку обґрунтуйте. Прочитайте, видiливши голосом слова, на якi падає логiчний наголос.

І. Сивий день присяде на кургані. Сивий вік несе свою луну. Рідні щогли гнутьсЯ в океані, пливучи в далеку чужину. Ставало важче веслами гребти. Порогів дев'ять шлях перетинали. На розкриллі землі десь ясні кораблі пропливають у даль невідому. У людині поміщається вселенна. Дарує природа чудову погоду. Пишні дерева мовчали строго. Кволі верби віяли весною. Вітер грав у свій пустинний рiг. Зорює ніч над степом голубим. Билина підкотиться з поля, ріка засиніє до дна. Їжачиськом сонце золотавє заповзає в темну гущину.

2. Запишіть речення, підкресліть в кожному члені речення. Зазначте речення із прямим порядком слiв та речення iнверсовані. Який вiдтiнок внесла iнверсія в змiст речення?

Чвалали дні повільно, як віки. І про край якийсь розкішний клекотали журавлі. Багряне марево вітрил колише небосхил. Там щебетала в яру криниця. З туманної річки у жменю живої води набираю. Кличуть і кличуть луги заозерні. Півсонний умивався пароплав. Всохла з туги за людьми криниця. І наші руки працювиті ми не опустим ні на мить. Книгу пам'яті вітер горта. Тисне камінь пам'яті важкий. Загруз я по серце у землю в'язко. Вона мене міцно трима. У красивих мрійних селянок роботящі ростуть сини. І виводить нас поле родинне на дорогу з віків у віки. Над Дніпром розгнівана могила

розмовляє з вітром сніговим. Між скель снується неба сонна акварель. Під ковдрою засніженого вечора нуртує місто океаном вікон.

3. *Зазначте речення з непрямым порядком слів. Обґрунтуйте доцільність інверсії.*

Не висидить сова сокола. Не зазеленіють сходи, де всілося вороння. У білих рукавичках можуть бути чорні рученята. Не з власної волі пішла коза на базар. На місці ліщини калина не росте. У заздрості на все очі великі.

4. *Обґрунтуйте застосування в реченнях інверсії.*

Україні, її люду хочу вічно я служити. Я України горду славу, мов пісню, в серці бережу. Від пісні світліше стає. На мою вишиванку метелик сів і слухає серце моє. За першим проліском весною, за добрим сонцем над тобою сумує пісня на землі. Хліб і сіль ділив я з чабанами, з лісорубами братався у діброві. За хліб і сіль, що маєм від народу, віддаймо кров гарячу, а не воду! Тут розділять думи з хлібом-сіллям чесні друзі, щедрі ковалі. Нас не кров'ю кликано до діла, а любов'ю в ласці звідусіль до людей, що нам дали хліб-сіль.

5. *Замість крапок поставте потрібні закінчення, узгоджуючи присудок із підметом. Поясніть свій вибір.*

Ніхто із очевидців дорожньо-транспортної пригоди не зверну (...) увагу на жінку похилого віку. 2. Три співробітник (...) відділу подали заяву про звільнення. 3. П'ятдесят один експонат українського живопису надійш (...) в розпорядження обласної художньої галереї. 4. Частина придбаних товарів бул (...) продан (...) за пільговими цінами дитячим установам. 5. Усі, хто відвіда (...) музейну експозицію, прийш (...) до єдиної думки.

6. *Вибріть правильний варіант відповіді.*

6.1. *Позначте речення, у якому між підметом і присудком треба поставити тире (розділові знаки пропущено).*

- А. Я не турист у ріднім краї не мовчазний спостерігач.
- Б. В чужих краях і хліб неначе вата.
- В. У нас на Україні душа і пісня споконвік жива.
- Г. Київські кручі фортеці зелені.

6.2. *Позначте речення зі складеним дієслівним присудком.*

- А. Книга – це змога погостинити з людиною через тисячоліття.
- Б. Я люблю очима тишу цілувати.
- В. Там будуть горіти до ранку в туманних дзеркалах троянди.
- Г. Мені осіння ніч короткою здається.
- Д. Зоря на небі рожева вже почала займатись.

6.3. Позначити речення зі складеним дієслівним присудком.

- А. Я хочу вам про рідний край сказати.
- Б. Я берусь за важку роботу – виглядати синів.
- В. Мені дальня зоря буде слати листи вересневими журавлями.
- Г. Вже клен, що казку розказав бузкам, ліг тінню спати на телігу.
- Д. У Марії хата була збудована по-новому.

6.4. Зазначте речення, у якому граматична основа виражена одним головним членом – присудком.

- А. З переляку душа в п'ятки утекла.
- Б. Плохий заєць і пенька боїться.
- В. Не підливай масла у вогонь.
- Г. Шалена муха вкусила за вухо.
- Д. На похиле дерево і кози скачуть.

6.5. Зазначте речення, у якому граматична основа виражена обома його головними членами – підметом і присудком.

- А. Уночі тріщить, а вдень плющить.
- Б. Весна ледачого не любить.
- В. На чужий труд ласий не будь.
- Г. Зробив діло – гуляй сміло.

6.6. Зазначте, у яких реченнях присудок узгоджується з підметом у роді й числі.

- А. Який мій друг великодушний!
- Б. Дуже корисно побувати ще раз дитиною.
- В. Людина здавна примусила вітер служити собі.
- Г. Будь, людино, людиною! Будьте, люди, людьми.
- Д. Золоте дозріле жито хвилювалося колоссям.

6.7. Узгодьте в наведених реченнях простий дієслівний присудок з підметом, поставивши закінчення.

- А. Ось на просіку вискаку... свіжа тачанка і дві підводи.
- Б. Череваниха з дочкою сам... не знал..., чого злякал...
- В. Остап із Соломією потиху спуска.. пліт на річку
- Г. Багато сучасних дівчат не вмі... не тільки вишивати, а й розрізнити хрестик від гладі.
- Д. На безмежнім просторі степу загубил...двійко дітей.

6.8. Зазначте, у якому реченні підмет та іменна частина присудка виражені неозначеною формою дієслова.

- А. У кожної людини є про що розповісти.
- Б. Керувати – це передбачати.
- В. Писати вірші – дуже просто.
- Г. Тримавши у руках скрипку, людина не здатна зробити погане.

6.9. Зазначте, у якому реченні підмет виражений прислівником.

- А. Сьогодні я такий щасливий, мов вийшов хлопчиком на шлях.
- Б. Славне моє сьогодні. Завидним і прекрасним буде завтра.
- В. Великій меті – велике життя.
- Г. Вечір лагідний, свіжий.

6.10. Зазначте речення з іменним складеним присудком.

- А. Данило стає на ноги, обважнілою рукою витирає обличчя.
- Б. Кожен стояв біля свого дерева.
- В. Я – рядовий лиш, я – солдат, розвідник тих, вже близьких далей.
- Г. Десятки рук вже підхопили кожного з нас.

6.11. Зазначте, у якому з речень підмет з присудком узгоджено неправильно.

- А. Климко прокинувся від холодної роси, що впала йому на босі ноги.
- Б. У творі змальовані ряд епізодів з життя розвідників.
- В. Наш емоційний стан значною мірою впливає на наше здоров'я.
- Г. Чемпіон світу О. Альохін на собі відчув, що нікотин послаблює пам'ять, волю та розумові здібності.

7. Виберіть з дужок потрібну форму присудка. Поясніть форму узгодження присудка з підметом.

1. Більшість із них, як і Микола, (добиралося, добиралася, добиралися) сюди самотужки. 2. Решта квитків на денну виставу (щезло, щезла, щезли) з каси. 3. Зрештою, при моїх заняттях і захопленнях ці три місяці (промайнуло, промайнули) як один день. 4. Кращі п'ять робіт (було відзначено, були відзначені) преміями. 5. З півдесятка сусідів (товпилися, товпилось) біля Остапа. 6. П'ятдесят один працівник підприємства (отримали, отримав) премію з нагоди свята. 7. Знову кілька осіб (відійшли, відійшло). 8. Я лікувався в санаторії, де одночасно (лікувалися, лікувалася, лікувалося) п'ять тисяч робітників. 9. У Китаї вже (діє, діють) 5 великих економічних зон і 14 інвестиційно відкритих міст. 10. На сьогодні в Києві (працює, працюють) 71 ринок і 42 торговельні майданчики. 11. Більшість картин, представлених на виставці, (демонструються, демонструється) вперше. 12. Нині в Україні (діє, діють) кілька законів, пов'язаних із працевлаштуванням випускників.

8. Перепишіть речення. Поясніть вибір присудкової форми. Підкресліть головні члени речення.

Варіант I

1. Мирне врегулювання конфлікту (схвалює, -ють) більшість народів Землі. 2. У класі (сиділо, -ли) п'ятнадцять учнів. 3. Усі п'ятдесят книжок (придбано, -ні) вчора. 4. Майже сто делегатів (узяло, -ли) участь у роботі конференції. 5. Понад 50 інженерів (працює, -ють) над удосконаленням проєктів. 6. (Минуло, -ли) десять хвилин. 7. За день у залах Державної картинної галереї (може, -уть) побувати понад 20 тисяч чоловік. 8. Багато повітряних куль (летить, -ять) на тих висотах, де літають транспортні і пасажирські літаки. 9. Кілька зірок (світить, -ять) на темному небі. 10. На новій виставці (побувало, -ли) кілька тисяч відвідувачів. 11. У районі (працює, -ють) 73 пересувні бібліотеки. 12. На адресу ювіляра (надійшло, -ли) понад 2000 вітальних телеграм.

Варіант II

1. Наступного дня Блаженно з Хаєцьким справді звідкись (привів, -вели) Чернишеві коника. 2. Серпень з вереснем (стискає, -ють) один одному правиці. 3. Батько з сином (розмовляв, -ли) допізна. 4. На всяких місцях (лежало, -ли) з п'ять розгорнутих книжок і журналів. 5. До хору (записалося, -лися) понад сто чоловік. 6. Чотири українські фронти (рухалось, -лись) на захід чотирма залізними потоками. 7. Хіба мало людей (приходило, -ли) сюди? 8. Вийшовши

на битий шлях, ... вони розділилися: меншість (подалась, -лись) до Печерського, а більшість – до Дніпра.

9. Виконайте тести. Виберіть одну правильну відповідь.

9.1. Позначте речення з однорідними членами.

А. Над картатою людською збірнотою відлунює розтіч голосів, ревище худоби, дзвін кіс, гучання гончарних виробів, сумні переливи сопілки, дрімотне квиління ліри й ще десятків звуків.

Б. Почувся шерхіт босих хлоп`ячих ніг, чіпкі руки пригнули голову білого коня.

В. За городом срібною гладінню розлився ставок, за ставком верби до води похилились, за вербами на пагорбі хати біліють, і баня церкви невеликої з-за дерев виблискує.

Г. Хтось невидимим смичком провів по білих хмарах, і вони забриніли, як скрипка.

Д. На левадах білими озерами розлігся туман, і в ньому неясно чорніли кущі верболозу, мов курені на бакшіі.

9.2. Зазначте речення з однорідними членами.

А. Раз якось був тихий літній вечір.

Б. По дорозі йшов молодий москаль додому по білету.

В. За плечима в його теліпався ранець та торбина з сухарями; через плече висіла сіра московська шинеля, скручена, як обід.

Г. Сині й сизі, блакитні і сиві, сірі і чорні, густі й голубі – хмари завихрені у бистрому звиві.

Д. Він прожив під сонцем коло ста літ, ніколи не ховаючись у холодок.

9.3. Позначте речення, що містить два ряди однорідних членів.

А. Ми проминули спортивні бази з блакитно-зеленим пагінням приланцюгованих човнів, міський причал, гори вивантаженої з барж на берег крейди, тополиний гай з чорними цятками гайворонячих гнізд у гіллі.

Б. З дитячих років найдужче вона любила весну з її гомоном неспинної води, цвірінканням перших пташок, жадобою росту кожного дерева.

В. Білий кінь з нечуваною силою шарпнувся, вирвав кінець поводя, дико звівся на задні ноги.

Г. Тоненький струмок диму поволі піднявся над сторожкою, понад віттям дерев і послався над ними прозорою хмаркою.

Д. Жеребець пирхнув, хвицьнув копитами землю і звично понісся скоком по колу.

9.4. Позначити речення з однорідними означеннями.

А. Біля паперті стояли пониклі старі люди.

Б. Якась жінка привітно посміхнулася до Марії.

В. Була одна мить, коли Марія хотіла ринутись до входу і впасти пластом на церковний цемент.

Г. Маслюки пахли важко, задушливо.

Д. Велике тютюнове листя зразу обплутало мене.

9.5. Позначте речення з неоднорідними означеннями (окремі розділові знаки опущено).

А. На цьому стовбурі велична корона, схожа на сильну суверенну державу.

Б. Розбудили мене буйні бравурні звуки піаніно.

В. Повітря пахне торф'яним духом і весняним випаром сирих вільхових дров.

Г. Хлопці жевжиками просуваються між дорослими й безперестанку кричать дзвінками веселими голосами.

Д. А перед нашими очима біжать сірі сумні осінні лани.

9.6. Позначте речення з неоднорідними означеннями (окремі розділові знаки опущено).

А. Тютюн саме цвів великими золотими гронами.

Б. М'який теплий сум огортає всі враження, всі настрої поета.

В. На греблі студений вогкий вітер хльоскав по лицю.

Г. Якись солодкі, любі спогади та думки колисали його серце.

Д. Ранок був тихий пишний теплий.

9.7. Позначте речення, у якому після однорідних членів є узагальнювальне слово (розділові знаки опущено).

А. Ремис талановитий і вибагливий архітектор, у якого все йде в діло і волос коня чи корови і конопляні волоконця і пух рогози чи осока і всіляке насіннячко.

Б. Листя димить по городах по дворах за ворітьми на вулиці.

В. Обіч дороги на облогах ронила зерно кушувата падалишня мішаниця жито, просо, гречка.

Г. І настурція й півонія й айстра росли біля хати кущами.

Д. У вигуках у скрипінні вітряків у пізніх скрипах півнів у капотінні роси з важкого пагілля дерев в усьому цьому русі і благословенному спокої була якась виболена скупа доцільність.

9.8. Позначте речення з узагальнювальним словом після однорідних членів речення (розділові знаки опущено).

А. Січ дала видатних полководців славних державних діячів Наливайка Сагайдачного Хмельницького Сірка.

Б. Шевченкові були підвладні всі жанри літератури поезія проза драматургія.

В. Несуть пани осавули козацькую зброю литий панцер порубаний шаблю золотую.

Г. Козацтво було озброєне вогнепальною зброєю мушкетами пістолями рушницями.

Д. Іван Богун Данило Нечай Максим Кривоніс ці підручні гетьмани були відомі всім.

9.9. Позначте речення, у якому після узагальнювального слова ставиться двокрапка (розділові знаки опущені).

А. Стоячи в тумані я нічого не бачив округ себе ні стіни ні вікон ні дверей.

Б. А соловейко-варакушка не відмовляється ні від сухого листячка ні від торішньої трави.

В. У лознях в очеретах та в осоці чекають гнізда на кобилочку солов'їну та кобилочку річкову на очеретянок.

Г. І восени й узимку на місцевому базарчику одна стара жінка чи й дві продають ягоди горобини чи калини сушений цвіт стебла й коріння лікувальних рослин.

Д. Листя лежало на дровітні ні колодах осикових дров на купі гарбузів.

Виберіть три правильні відповіді.

9.10. Позначте речення з однорідними присудками.

А. Нестор ціпенів від страху, притулившись чолом до шибки, та відірвати погляду від вулиці не міг.

Б. Якась вона добра була в той день, і її доброта проглядала чи не в кожному слові.

В. Огонь пішов по тилах хлопця, і він ясно одчув у собі, ніби од сну пробудившись, одчув творця, художника.

Г. Піднімалися з густого верхів'я дикі птахи-орли, і спокійно, могутнім помахом крил різали повітря, і тривожно-ніжним курликанням посилали один одному привіт.

Д. Ось тільки в лісі туман тримається найдовше, він тут хапається за кожний виярок.

Е. Шептало легко опустився на передні ноги, збив копитами сипкий пісок, перестрибнув рів і помчав через гусячу царину в лугову синь.

9.11. Позначте речення, у яких після однорідних членів перед узагальнювальним словом ставиться тире (окремі розділові знаки пропущено).

А. Свіжість чаю, неба, поля, землі лежала на моїх руках.

Б. Тихий шум лісу, синява високого неба, запах зелених трав усе це зливалося з гомоном потривоженої крові і наповняло серце Дороша невтішним болем.

В. На річці, в лісі, на полі усюди німо, тихо.

Г. Неозорі лани жита і пшениці золотилися навкіл.

Д. Ні парку, ні фронтона школи, ні вітровдвигуна з його пропелером, ні павутинок телевізійних антен нічого не розрізниш, усе там злилось, як у мареві.

Е. Стерня, свіже литво полукіпків, снопи виблискують золотом, бризкають жнев'яним сонцем.

9.12. Позначте речення, у яких правильно розставлені розділові знаки (окремі розділові знаки опущено).

А. Голуба з половики сорочка, темно-малинова накидка, пурпурові чоботи, все блищало, переливалося.

Б. Стоїть під місяцем у закинутому світі людина, згадує щось давнє, перетрушує роки, і смутки, і просвітки, втішається усім добром, а погане відгортає, і думкою, і рукою.

В. Ми разом із словами набираємося і розуму, набуваємо чужих думок, навчаємося самі думати і ті думки викладати словами.

Г. Тепер забутий Курінь мовчав день у день і рік у рік.

Д. І любистком, і клечанням уквітчали хату.

Е. Курінь був схованкою від гроз, і спеки, холоду, і втоми всякому степовикові.

10. Узгодьте підмет з присудком у числі.

Виставка-продаж (відкритися) вчора. Завкадрів (підготувати) наказ про відрядження. Більшість присутніх (погодитися) з

висновками комісії. Два учні (виступити) на районній учнівській конференції. Кілька примірників книги (надійти) до магазину. Ви (прийти) дещо рано, почекайте. Ви гарно (підготовлений) як фахівець. Велика кількість працівників (перебувати) у відпустці. Дуже мало творів (бути вдалим). Сім слухачів курсів достроково (скласти) іспит з української мови.

11. Доповніть речення з відокремленими членами необхідними розділовими знаками.

1. Над луками залитими квітневою повинню холонув оранжевий вечір. 2. Посліплені в морі капітани не сходили Марії з голови. 3. Одягнена в батьків кожух Марія не боялася холоду і впевнено ступила через поріг. 4. То сполошена несподіваною перервою у грі бігла сюди ворожа команда. 5. В голосі вартового бринять людяні нотки теплі співчутливі. 6. На пляжах купинням зачорніли викинуті прибоєм морські водорості. 7. Оточений приятелями стояв веселий як завжди з кухлем пінявого пива в руці. 8. Ваш написаний від руки лист лежав переді мною. Мабуть не минула для нього безкарно ота взята без дозволу яхта. 9. Батько сидів з веслом на кормі веселий і дужий. 10. За бабою стояла Мелашка в білій сорочці в червоній новій хустці з зеленими та синіми квітами в зеленій ситцевій рясній спідниці. 11. Ягель або оленячий мох росте переважно у холодній тундрі. У Карпатах багато вічнозелених дерев зокрема смерек. Інфузорія тобто туфелька є представником одноклітинних мікроорганізмів типу найпростіших. 12. Ось вони рідні озера та луки в синім добрі солов'їних ночей. 13. Гостював саме того літа в учителів брат учительки Докії Петрівни художник. 14. Зрошений вітром ковиль сріблясто хвилювався довкола. 15. Переляканий без шапки запорошений снігом мчався Василько назустріч холодному вітрові. 16. Причаївшись у малині за смородиною я слухав бабині молитви як заворожений. 17. Ліг горілиць на возі закривши руки під голову і слухав ніч. 18. Перезирнувшись вони зайшли і знову притихли неподалік дверей. 19. Читаю п'єсу і звертаючи увагу на ремарки занотовую їх. 20. Вона сиділа замислившись. 21. Високо-високо в небі в прозорому надхмар'ї виблискували у променях сонця дніпровські чайки. 22. Вони звернувши зі стежки йдуть кудись у відкритий степ у глибину острова. 23. Під хатою на широкій старовинній призьбі пообтиканий трухлими кілочками сидить дід Христоня.

12. Перепишіть речення. Поставте розділові знаки і поясніть їх. Знайдіть вставні та вставлені конструкції.

1. Лекція що супроводжується демонстрацією діапозитивів та фільмів зрозуміло викликає більше зацікавлення ніж та протягом якої лектор користується лише словесним описом. 2. Найкраще буде якщо перед початком виступу доки у вас ще немає великого лекторського досвіду ви не говоритимете багато з іншими людьми а зосередитеся на змісті свого виступу. 3. Слухачі інстинктивно відчують різницю якщо вона існує між зовнішньою впевненістю промовця та його внутрішніми побоюваннями браком віри у власні сили. 4. Більшість промовців припускаються подвійної хиби по-перше не посилюють голосу а по-друге говорять навіть тоді коли пишуть на дошці тобто відвернувшись від слухачів. 5. Слухачі оцінять вас ще до того як ви почнете говорити як урівноваженого досвідченого лектора що знає свою справу і стоячи за кафедрою чекає коли настане тиша.

13. Перепишіть текст листа. Поставте потрібні розділові знаки, поясніть їх. Підкресліть у тексті вставні компоненти, З'ясуйте їх семантику (групу за значенням.)

Шановна адміністраціє хлібокомбінату № 2!

Ви мабуть уже знаєте що об'єднання хлібопекарської промисловості розпочало будівництво пекарні нового зразка. Однак на жаль у процесі роботи з'ясувалось що у нас бракує фахівців для її випробування та експлуатації. Тому ми звертаємося до Вас із проханням допомогти нам із підготовкою відповідних кваліфікованих кадрів.

Через це просимо передусім відрядити до нас кількох досвідчених спеціалістів які могли б провести курс навчання на місці і можливо дали б нам деякі практичні рекомендації. Сподіваємося що ви не відмовитесь нам допомогти.

Директор
Головний інженер

В. П. Коваль
М. К. Колос

14. Перепишіть речення, поставивши розділові знаки. Знайдіть відокремлення, поясніть розділові знаки при них.

1. Читаючи доповідь або лекцію промовець подає слухачам певну інформацію викладає певні думки й погляди. 2. При цьому він незважаючи ні на що повинен зберігати спокій і поводитися

розважливо. 3. Вміння спілкуватися крім усього іншого включає також організацію зборів та зустрічей які без організатора не відбулися б. 4. Популяризуючи ті чи інші наукові положення та ідеї широко вживайте приклади загальновідомі слова і вислови однак перед аудиторією яка складається з наукових працівників цього робити не слід. 5. Помітивши що їх увага притупилася досвідчений лектор скорочує свій виступ у даному частковому питанні або починає імпровізувати наводячи приклади порівняння ставить слухачам запитання.

15. Доповніть речення відокремленими членами.

1. Пояснювальна записка пишеться працівником на вимогу адміністрації. 2. Характеристика оформляється на стандартному аркуші паперу. 3. Найважливішою класифікаційною ознакою документа є його зміст. 4. Заступник директора наголосив на виконанні держзамовлення. 5. Діловодство – це організація роботи з документами. 6. Запрошення підписується головою колегіального органу. 7. Відкриття факультету було приурочене до 75-ї річниці університету.

16. Перепишіть речення. Поставте розділові знаки. Зверніть увагу на розділові знаки при відокремлених членах речення. Поясніть їх.

1. Заняття видами підприємницької діяльності щодо яких є спеціальна заборона крім випадків передбачених цим Кодексом карається штрафом від ста до трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком до трьох років та з конфіскацією майна чи без такої. 2. Випуск на товарний ринок або інша реалізація споживачам недоброякісної продукції тобто такої що не відповідає встановленим стандартам нормам правилам і технічним умовам або некомплектної продукції і товарів здійснені відповідальним за це особами вчинені протягом року після накладення адміністративного стягнення за такі ж порушення караються штрафом від трьохсот до п'ятисот мінімальних розмірів заробітної плати. 3. Вартість усіх видів послуг пов'язаних з участю у виставці подається організатором в умовних одиницях. 4. Згідно з постановою адміністрації міста малозабезпеченим надаватиметься допомога. 5. Експонент без узгодження з організатором не має права залучати до виконання робіт що входять у перелік додаткових послуг інших осіб крім уповноважених на це організатором.

17. Перепишіть речення. Поставте, де треба, розділові знаки при однорідних членах речення та узагальнювальних словах. Поясніть їх.

1. У практичній діяльності установ, організацій і підприємств найчастіше використовуються тексти документів як-от заява характеристика доповідна та пояснювальна записка доручення розписка тощо. 2. Оформлюються документи на папері фотоплівці магнітній та перфострічці дискеті перфокарті. 3. Формуляр-зразок передбачає і державний герб і емблему організації і зображення державних нагород і код форми документа тощо всього тридцять один реквізит. 4. Державні стандарти передбачають як кутове так і поздовжнє розміщення штампа. 5. Залежно від характеру матеріалу таблиці поділяють на цифрові та текстові звітно-статистичні пустографки таблиці-проформи.

18. Перебудуйте прості речення так, щоб вони стали складними. Поясніть розділові знаки в обох випадках.

1. Після ретельної перевірки фінансової документації підприємства ревізійна комісія наклала стягнення у вигляді штрафу. 2. Борг вашого підприємства за електроенергію, враховуючи підвищення тарифів у серпні, становить 2 000 гривень. 3. Наведені вище аргументи підтверджуються цілим рядом фактів. 4. Вважаємо за потрібне нагадати вам про наближення опалювального сезону. 5. Для відзначення 5-ї річниці з дня проголошення незалежності України спеціальна урядова комісія розробила план культурно-мистецьких заходів.

19. Замініть складні речення простими.

1. Переговори, під час яких розглядалися найактуальніші питання співробітництва між двома країнами, успішно завершилися. 2. Курс американського долара, який ще тиждень тому був сталим, почав зростати. 3. Представники підприємств, що виробляють м'ясо-молочну продукцію, зібралися на щорічну конференцію. 4. В олімпіаді з української мови, що проводилася за допомогою Дніпропетровського університету економіки та права, брали участь не лише учні загальноосвітніх шкіл, а й слухачі підготовчого відділення цього університету. 5. Вахтеру автобази № 3 м. Києва А.О. Лісовому було повідомлено про те, що його звільнено згідно з наказом директора автобази М.В. Назаренка.

20. Перекладіть словосполучення українською мовою. Зверніть увагу на особливості перекладу слів *оставаться, отменить, билет*.

Оставаться в стороне, оставаться без влияния, оставаться верным, оставаться должным, оставаться необнаруженным, оставаться открытым (о доме), оставаться открытым (о вопросе), оставаться при своем мнении.

Отменить постановление, отменить собрание, отменить спектакль, отменить расписание.

Входной билет, банковский билет, пригласительный билет, пропускной билет, увольнительный билет.

21. Наведені звороти перекладіть українською мовою, складіть з ними речення, характерні для ділового стилю. У яких ситуаціях, документах можливі такі речення? Запишіть ці речення розмовним стилем, художнім та публіцистичним.

Выдерживать экзамен, подписные издания, уволить с занимаемой должности, выписка из протокола, в случае неявки, симуляция болезни.

22. Перепишіть речення, ставлячи потрібні розділові знаки при прямій мові. Поясніть їх.

1. Роль конкуренції полягає в тому, щоб дисциплінувати учасників економічного життя заради забезпечення більш дешевої і якісної продукції. Ця порада американських авторів вказує на те, що конкуренція не була і не може бути самометою, а є засобом економічної діяльності підприємства для більшої результативності у досягненні поставленої мети.

2. Президент «Кока-Коли» на запитання про плани в галузі маркетингу сказав якби я повинен був висловити свій робочий план одним реченням, то я б сказав так: ми будемо розвивати наші сили в галузі маркетингу для того, щоб досягти відповідного зростання в найближчі десять років.

3. Якщо виходити з визначення підприємництва, яке дав П. Друкер підприємець завжди йде слідом за змінами, відповідає на них і використовує їх як шанс, то концепція підприємництва зводиться до готовності швидкої реакції на довколишні зміни.

4. Група, в якій спільно працюють безпосередні начальники і безпосередні підлеглі, не може працювати ні ефективно, ні творчо, оскільки її члени намагатимуться і при такій формі організації праці зберігати своє становище зазначає Драгомир Карич. Начальники

намагатимуться залишитись “хорошими начальниками”, а підлеглі – “хорошими підлеглими”.

5. Пам’ятаючи афоризм Лафонтена не варто бігти, слід іти в такт з часом, треба зрозуміти, що час, у який ми живемо, це час змін, час, коли економіка повинна вміло, компетентно і відповідально підготуватись до викликів майбутнього.

23. Опишіть мовні ситуації, використовуючи речення з прямою мовою і потрібні формули ввічливості.

1. Ви запізнилися на заняття.
2. Ви отримали запрошення на відому фірму.
3. Вас запросили на наукову конференцію до Львова.

24. Прочитайте діалог. Зазначте помилку у мовному оформленні. Опишіть ситуацію, що склалася, реченнями з прямою мовою, використавши формули ввічливості. Поясніть розділові знаки.

У відділі кадрів:

- Я б хотів знати, чи оформили ви мою особову справу?
- Як ваше прізвище, ім’я, по батькові? На якій посаді працюєте? Коли подавали документи?
- Давилець, викладач, сьомого.
- Вашу особову справу ще не оформлено, бо ви подали не всі документи.
- Чому ж ви про це не попередили мене раніше? Адже ви дивились документи!
- У мене було багато роботи, я просто не звернула уваги.

25. Використовуючи формули ввічливості, складіть діалоги, у яких обговорюються подані нижче ситуації.

1. Чи підготували ви матеріали до звітної доповіді?
2. Чому ви запізнилися на роботу?
3. Як мені підготувати виступ на нараді?

26. Перепишіть текст. Поставте розділові знаки і поясніть їх.

Успіх публічного виступу залежить не тільки від його змісту а й від того яким стилем викладу ви користуєтеся. Стил ь це спосіб вибору мовних засобів для вираження своїх думок і упорядкування їх в одне ціле.

З плином часу ви зрозумієте що мова подібна до музичного інструмента на якому треба навчитися грати. Ви відчуєте її мелодійність вишуканість і ніжність побачите які багатющі можливості дає вона для спілкування й зближення з людьми що вас оточують. І можливо ви переконаєтеся що досі ставилися до неї не так як вона того заслуговує. Приділивши їй більше уваги ви навчитесь краще вправлятися зі словами і тоді вона не відштовхуватиме від вас людей а навпаки робитиме їх вашими друзями. Ви зрозумієте що раніше не використовували всіх можливостей мови як засобу спілкування для точного вираження думок з їх найменшими відтінками. Говорячи ми майже завжди зосереджуємося на змісті доповіді або лекції які готуємо забуваючи стежити за мовними особливостями а це часто призводить до погіршення виступу.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть прямого порядку слів?
2. Коли є виправданим використання непрямого порядку слів?
3. Яким чином узгоджується присудок з підметом?
4. Які слова, словосполучення та речення називаються вставними?
5. Яка основна функція вставних і вставлених слів, словосполучень і речень?
6. На що можуть вказувати вставні та вставлені члени речення?
7. Які розділові знаки ставляться при вставних і вставлених словах, словосполученнях і реченнях?
8. Що таке відокремлення?
9. Які члени речення можуть бути відокремленими?
10. Коли відокремлюються означення?
11. Коли відокремлюються прикладки?
12. Коли відокремлюються додатки?
13. Коли відокремлюються обставини?
14. Які члени речення називаються однорідними?
15. Які члени речення можуть бути однорідними?
16. Як поєднуються між собою однорідні члени речення?
17. Які означення називаються однорідними?
18. Які означення називаються неоднорідними?
19. Коли означення не бувають однорідними?
20. Що таке узагальнюючі слова при однорідних членах речення?
21. Які слова можуть бути узагальнюючими?

- 22. Коли ставиться двокрапка при узагальнюючих словах?
- 23. Коли ставиться тире при однорідних членах речення?
- 24. Коли в реченні з однорідними членами речення ставиться двокрапка й тире?
- 25. Чим складні синтаксичні структури відрізняються від простих речень?
- 26. Які речення називаються складними?
- 27. На основі чого складні речення поділяються на складносурядні і складнопідрядні ?
- 28. Які речення називаються складносурядними?
- 29. Які розділові знаки ставляться між частинами складносурядних речень у тексті документа?
- 30. Які речення називаються складнопідрядними?
- 31. Які є різновиди речень з кількома підрядними? Розкажіть про кожний з них.
- 32. Які речення називаються безсполучниковими?
- 42. Розмежуйте випадки вживання прямої і непрямої мови у текстах документів.

ТЕМА 7. Культура усного літературного мовлення

Питання, що розкривають зміст теми

1. Мовленнєвий етикет.
2. Види мовленнєвого етикету, різноманітність його засобів.
3. Культура діалогу.
4. Орфоепічні та акцентологічні норми літературної мови.
5. Милозвучність української мови.
6. Деякі правила евфонічності. Різновиди помилок, які трапляються в текстах для редагування.

1. Перекладіть наведені формули ввічливості українською мовою. Виділені словосполучення уведіть у речення.

Нет, спасибо. Спасибо, не надо. К сожалению, нет. Нет, это не так. *Нас это не устраивает.* Я не согласен. Нет, я не могу. *Это невозможно.* Вы не правы. Вы ошибаетесь. *Я не разделяю Вашего мнения.* Я другого мнения. *Это напрасная трата времени.* Об этом не может быть и речи. Не стоит об этом напоминать. Ничего подобного. Этого не может быть.

2. Запишіть по п'ять зразків таких різновидів мовного етикету:

привітання, побажання, знайомство, комплімент, подяка, запрошення.

Підкресліть ті зразки, що використовуються в офіційно-діловому спілкуванні.

3. Відредагуйте наведені приклади етикету знайомства відповідно до вимог офіційно-ділового стилю.

Це Петро. Знайомтесь: директор. Рекомендую Вам начальника відділу. Моє звання – капітан. Хочу познайомити з моїм керівником.

4. Напишіть словосполучення, виправляючи помилки у слововживанні.

Базисне училище, виголошувати порядок денний, оперативне рішення питань, поверхове освітлення фактів, затрати на соціальне забезпечення, воєнна дисципліна, гармонічний розвиток особи, підвищувати далі, дипломатська пошта, дисциплінарний робітник, на протязі лекції, торкалися до цієї проблеми, поштовий перевод.

5. Відредагуйте речення, виправивши відхилення від норми у вживанні слів. З'ясуйте причини помилок у використанні слів.

Необхідно постійно приймати міри щодо поліпшення обслуговування населення. Внаслідок літніх пожеж народному господарству задано значних матеріальних збитків. До магазину «Світлячок» поступили в широкому асортименті телевізійні запчастини. На цьому місті було знайдено кілька монет. Працівники відділу ознайомилися з випискою із протоколу. Начальник підписався на кілька періодичних видань. Мішати роботі над документацією.

6. У наведених реченнях визначте смислові повтори слів, Виправте помилки, написавши речення правильно.

Доповідач коротко та лаконічно висловив основні положення теорії. Виступаючий висловив свою власну думку щодо цього питання. Кожна хвилина робочого часу дня повинна бути на обліку. Працівники Ощадного банку повинні строго дотримуватися регламенту інструкції. При складанні графіка відпусток повинні враховуватись всі прохання і побажання.

7. За наведеними фразами з'ясуйте, між ким і де може відбуватися спілкування.

Здрастуйте! До зустрічі! Можеш не приходити! Іди геть! Помовчи! Помовчіть, будь ласка. Салют! Забирайся звідси!

8. Замість крапок напишіть продовження фраз. З'ясуйте, у яких ситуаціях можуть звучати такі фрази.

Вибачте, що втручаюся... Я ненароком почув... А Вам що з того... Вас не запитують... Обійдуся без порад... Тихо, діти почують... Такі слова і при жінці...

9. Доповніть наведені речення. Які різновиди мовного етикету використані в кожному з них?

1. Необхідно зауважити, що...
2. З'ясувати, будь ласка...
3. Беручи до уваги заяву...
4. ..., о котрій прибуває...
5. Можна сподіватися на..., але...
6. Оскільки заплановані заходи..., то...
7. Уникайте небажаного...
8. Прошу працівників відділу..., бо...
9. Звичайно, не хотілося..., але...
10. Враховуючи думку...

10. У наведених російських словах поставте наголос. Напишіть українською мовою і поставте наголос за нормами української орфоенії. Порівняйте наголошення в обох мовах.

Алфавит, верба, демократия, диалог, римляне, египтяне, арбуз, договор, инструмент, шавель, документ, магазин, партер, шасси, экскурс, статуя, каталог, хозяева, премировать, индустрия, агентство, дециметр, километр, псевдоним, украинский, атлас, рукопись, имя, металлургия, дипломатия, приятель, одиннадцать, четырнадцать, семьдесят, восемьдесят.

11. Перекладіть українською мовою.

I. Нижеподписавшийся, вышеизложенный, упомянутый, заинтересованный, внедряемый, предотвращенный, первостепенный, непригодный, председательствующий, непредвиденный, в рассрочку, во вред, по достоинству, по крайней мере, несостоятельность.

II. Надлежащим образом, официальные лица, деловые круги, вводит в убыток, быть на хорошем счету, в течение недели, за наличные деньги, изымать из обращения, на общественных началах, наводит справки, на усмотрение, по силам, по причине, за неимением, по обоюдному согласию.

III. 1. По первому вопросу повестки дня выступил председательствующий на собрании академик. 2. Товары, принятые от иностранных граждан, продаются по ценам ниже рыночных. 3. Выступающие долго спорили о мерах оказания материальной помощи пострадавшим от аварии на атомной станции. 4. По этой теме принято соответствующее решение. 5. Товары отпускаются по купонам. 6. По окончанию курсов менеджмента вручаются свидетельство и сертификат, который дает право работать за границей. Справки по телефонам.

IV. 1. При подготовке к экзамену преподаватель советовал пользоваться конспектом по математике. 2. Остановка транспорта по требованию отменена. 3. Все учебники по экономической географии были розданы студентам. 4. Председатель государственной комиссии по изучению последствий аварии был приглашен на заседание. 5. Вход в здание только по пропускам. 6. Пособие с приложением вы можете получить по почте наложенным платежом, если отправите заявку по адресу...

V. 1. Комиссией внесены предложения по понижению уровня цен. 2. Подписаны соглашения по многим вопросам. 3. Составители пособия предлагают разнообразную информацию по самым различным правовым вопросам. 4. Начала работу инспекция по контролю за разоружением. 5. Желаям выехать за рубеж по любым причинам советуем иметь справочник «Американское иммиграционное законодательство и аспекты выезда из России». 6. В новое здание реабилитационного центра по традиции первыми вошли священнослужители.

VI. Всероссийский Биржевой Банк принимает наличную свободно конвертируемую валюту в сумме не менее трех тысяч долларов США и переводит ее согласно поручению клиента на счет указанного клиентом лица или организации в любой стране мира. Расчеты осуществляются по всемирной компьютерной банковской сети. По желанию клиента Банк может конвертировать полученную для перевода валюту, в которой ведется счет получателя. Тайна операций гарантируется Банком и охраняется законом.

12. Уявіть такі ситуації:

1) Ви повинні запропонувати колезі зробити певну справу. Знаєте, що він може відмовитися. Напишіть можливі зразки мовноетичних шаблонів, які б допомогли вам досягнути свого.

2) Вам пропонують виконати певну роботу. З різних причин ви цього зробити не зможете. Напишіть мовноетичні зразки відмови.

13. Установіть, з якою метою може викликати керівник підлеглого, використовуючи такі вислови. Що може думати підлеглий у період між фразою керівника і зустріччю? Розставте ці речення в порядку зростання категоричності висловленої думки.

Зайдіть до мене...

Загляньте до кабінету...

Прошу зайти...

Хотів би Вас побачити у себе...

Чи не змогли б якось зайти до мого кабінету...

14. Перекладіть українською мовою наведені конструкції. У чому, на вашу думку, проявляється етика ділового спілкування?

1. Ваше предложение отклонено по следующим соображениям...

2. Считаю нужным сообщить Вам, что одной из основных причин нашего отказа является...

3. Убедительно прошу Вас не задерживать ответ...

4. Прошу извинить нас за задержку с ответом...

5. Надеемся, что Вы выполните нашу просьбу...

6. Мы благодарим Вас за оказанную помощь...

15. Розкажіть, як будете поводитися в таких ситуаціях. Не забувайте про мовний етикет і його особливості.

Необхідно познайомитися в діловій ситуації:

а) з майбутнім колегою;

б) з начальником.

16. Перекладіть наведені конструкції українською мовою. З'ясуйте, у яких ситуаціях вони можуть бути використані і чому.

Ставим Вас в известность, что...

Доводим до Вашого сведения, что...

Напоминаем Вам, что...

Подтверждаем с благодарностью...

В связи с тяжелым положением...

Ввиду срочности заказа...

В связи с указанием...

Согласно Вашей просьбе...

Согласно постановлению Министерства от...

17. З'ясуйте, як можна поводитися в описаних ситуаціях. Які помилки можливі в дотриманні мовного етикету та етикету взагалі?

1. Керівник і підлеглий знаходяться в одному кабінеті. Розмовляють. Заходить третя особа, що вища за посадою від них обох.

2. Керівник у своєму кабінеті. Палить цигарку. Заходить викликаний підлеглий. Сідає. Починається розмова.

3. Від когось із колег ви почули, що начальник невисоко оцінив виконану вами роботу.

18. Усно відрекомендуйте свого колегу в офіційній і неофіційній ситуаціях. Порівняйте, чим різняться мовноетичні шаблони і що в них спільного.

19. Напишіть текст ділової телефонної розмови, використовуючи різновиди телефонного етикету. Обґрунтуйте вибір мовноетичних шаблонів.

20. Пригадайте випадки з вашого життя, де порушувалися би постулати нормального спілкування.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні ознаки індивідуального мовного стилю людини.
2. Які чинники слід враховувати під час розмови?
3. Які вимоги ставляться до усного мовлення культурної людини?
4. Що таке чуття мови?
5. Які норми усного мовлення найчастіше порушуються?
6. Чи слід використовувати мовні кліше в усному діловому мовленні?
7. Назвіть найголовніші правила вимови звуків.
8. У чому полягають причини появи помилок у вимові?
9. Які ви знаєте найважливіші правила наголошування слів?
10. Що таке логічний наголос? Яке значення він має в усному мовленні?
11. У чому полягає суть поняття «культура мовлення»?
12. Що таке стилістичні помилки?
13. Що таке суржик? Чому в мовленні, як усному, так і писемному, трапляється таке явище?
14. Чи вживаються в усному діловому мовленні фразеологічні сполучення?
15. Що таке мовний етикет?
16. Чим, на вашу думку, мовний етикет відрізняється від інших видів загального етикету?
17. У чому виявляється мовний етикет? Що впливає на вибір потрібної структури?
18. Які існують різновиди українського мовного етикету? Наведіть приклади до кожного з них.
19. Назвіть можливі причини порушення мовного етикету.
20. Назвіть основні правила вираження критичних зауважень.
21. У чому полягає суть несловесних засобів спілкування?
22. Як взаємодіють словесна і несловесна системи спілкування?

23. Назвіть типи спілкування за допомогою несловесних засобів, наведіть приклади до них.

24. Сформулюйте основні вимоги до використання несловесних засобів.

ТЕКСТИ ДЛЯ РЕДАГУВАННЯ

ТЕКСТ 1

Якісний мед можна зберігати тривалий час. У Єгипті під час розкопок гробниць фараонів були знайдені посудини з медом, зовсім не втратившим своїх власних властивостей. Однак таке можливе лише при умові правильного зберігання. Краще всього зберігати мед в глиняній або в скляній посудині, або в дерев'яній – з вільх, з лип, з осик, з тополь. Не можна зберігати мед у алюмінієвій або у цинковій посудині. Поєднуючись з алюмінієм, медом набуваються негативні якості: ослаблення функції нирок, зниження пам'яті, збільшення ризику захворіти атеросклерозом судин головного мозку. У цинковій посуді мед швидко темніє: цинк утворює з органічними кислотами меду шкідливі сполуки, руйнуючі вітаміни.

Оптимальна температура для зберігання меду – 5 – 10 градусів тепла. При більш вищій температурі дріжджові грибки, присутні в меді, викликають бродіння.

Купувати мед краще всього в людини, якій ви довіряєте. Виробниками і продавцями меду сьогодні досягнуто великого успіху, фальсифікуючи його. Такий продукт жодної цілющої властивості вже не має. Умілу фальсифікацію можна розрізнити у спеціалізованій лабораторії, однак є кілька рецептів домашнього застосування, за котрими можна визначити більш грубішу підробку.

Наприклад, можна положити у майонезну баночку 1 чайну ложку меду, додати дистильованої води і 3 – 4 краплі столового оцту. Якщо рідина «закипить», значить в мед підмішана крейда.

Фальсифікація цукром визначається, додавши до 5 – 10-процентного розчину меду трохи ляпісу. При наявності цукру випаде білий осад.

Часто у мед підмішують сипучі речовини чи патоку. З метою виявлення цих домішок у банку об'ємом півлітра треба положити столову ложку меду і додати дистильовану воду. Коли мед повністю розчиниться, домішки або спливуть на поверхню, або випадуть в осад. Самим найпростішим способом являється слідуючий. Потрібно затримати мед в роті на кілька секунд. Якщо в очних пазухах й носі не відчувається легке пощипування, то продукт є у кращому разі просто солодощами без бактеріцидних властивостей.

ТЕКСТ 2

Сьогодні одним з напрямків, що динамічно розвиваються, являється будівництво і архітектура житла. Неминуче зростає увага до індивідуального оформлення інтер'єрів. Цілком закономірно, що виставка «Затишок у вашому домі», яка відкрилася 1 жовтня у Будинку культури, викликає таке зацікавлення у мешканців нашого міста.

На виставці демонструється побутова техніка, меблі, вікна і двері і багато іншого, що створюють затишок й комфорт у нашому домі.

По даним організаторів – біля половини учасників українські виробники. Третину експозиції прикрашають зразки житлових та офісних меблів. Слідуючу по об'єму частину експозиції займають виробники будівельного і оздоблювального матеріалу. Меблева фурнітура і тканини представлені 14 % учасників. Близько 10 % експонували вікна і двері. Ведучі салони пропонують неповторні індивідуальні рішення оформлення житлового й офісного приміщення.

З тією метою щоб створити затишок у домі, не тільки потрібна побутова техніка і меблі, а й належну увагу потрібно приділити освітленню. На виставці фірма «Райдуга» демонструє освітлювальні обладнання ведучих італійських виробників. Тут і світильники, і люстри на любий смак і гаманець.

2 жовтня організатори виставки організували семінар «Виробництво і застосування пінобетону». У ньому прийняли участь підприємці, архітектори, представники міської адміністрації.

Інтерес у відвідувачів визивають підлогові покриття від ведучих виробників світу, показані на виставці фірмою «Дарунок». Фірма пропонує колекції самих різних забарвлень, відкриваючих для дизайну необмежені можливості.

Особливо слід відмітити величезний вибір представленої сантехніки на виставці, а також квітів і іграшок на любий смак.

Приємно, що виставковий рух у нашому місті набирає обертів і кожна нова в нашому місті організована виставка стає краща, чим попередня.

ТЕКСТ 3

Згідно з існуючими правилами на фасаді приміщення розташовується вивіска з зазначенням типу і назви підприємства громадського харчування або органу, ним уповноваженого.

Зала для відвідувачів повинна мати оформлений естетично інтер'єр, меблі, посуду, столові прибори та другий необхідний інвентар, відповідаючий типу підприємства.

Перед початком обслуговування відвідувачеві слід ознайомитись з меню, прейскурантом цін алкогольних напоїв. У меню зазначаються назва продукції, вихід і вартість однієї порції. Це дасть змогу отримати інформації щодо цін, ваги страв, виробів і запобігти прямого обрахунку. Окрім цього, варто звертати увагу на те, щоб меню та прейскурант цін алкогольних напоїв був підписаний керівником виробництва та бухгалтером.

Підприємство зобов'язане забезпечити наявність зазначених у меню, прейскуранті страв, напоїв, виробів на протязі усього робочого дня.

Споживач має право на вільний вибір блюдо, напоїв по своєму бажанню.

Придбавши неякісне блюдо, напій або другу продукцію, відвідувачеві слід вимагати від працівників громадського харчування безплатного усунення виявлених недоліків, повного відшкодування пов'язаних з придбанням неякісної продукції витрат.

При прийманні на обслуговування урочистих подій попередніх замовлень господарюючий суб'єкт зобов'язаний гарантувати замовлення в погоджені строки. Якщо замовлення споживача господарюючим суб'єктом виконане бути не може по об'єктивним причинам, то ним повинен бути запропонований другий спосіб його виконання, повідомивши про це замовника за 5 – 7 днів.

Підприємство зобов'язане забезпечити у гардеробі зберігання речей відвідувача. За пропажу речей з гардеробу господарюючий суб'єкт несе відповідальність згідно чинного законодавства.

Претензії, побажання стосовно рівня обслуговування, стосовно якості придбаних страв чи стосовно правильності цін можна висловити в Книзі відгуків і пропозицій, яка має подаватися покупцеві на першу ж вимогу.

ТЕКСТ 4

1989 рік ООН оголосив роком фотографії. За 150 років до того французи Л.Д. Дагер та Ж. Ньєпс зробили велике відкриття – фотографію, котра отримала назву дагеротипії.

Значною подією в історії вітчизняної і світової фотографії стала діяльність Київського товариства фотографів-аматорів «Дагер» (1901–1917), котре стало всесвітньо відоме. Незабаром по його утворенні товариство отримало презент від у світі найстарішого фотоклубу – Паризького – бюст Луї Дагера. У 1901 році, 30 листопада, головою правління обрано інженера М.А. Щукіна, секретарем був обраний М.І. Бобир.

М.І. Бобир – службовець при фотомайстерні технічної фотографії Управління Південно-Західної залізниці у Києві став українським видатним фотографом-пейзажистом. Він спостерігав і знімав українську природу в самі різні пори року, автор книги «Бесіди пейзажиста», нагороду за котру одержав від царя – годинник із золота із зображенням державного гербу.

Товариство «Дагер» спочатку об'єднувало аматорів-любителів винятково Києва та області, а пізніше – України в цілому. Товариство не лише займалося теоретичними розробками фотографії, а й сприянням розвиткові фотомандрівок з науковою та художньою цілями, фотографуванням архітектурних видатних споруд, місцевостей, міст.

Справжнім святом світової фотографії стала II Міжнародна фотовиставка в Києві, котра була організована товариством «Дагер» та його головою. Були представлені більше п'ятсот експонатів. Переможці визначалися виключно компетентним журі – фотографи М.О. Петров, О.М. Губчевський, історик М.Ф. Біляшівський, професор КПІ Г.Г. де Метц та другі.

Найвищу нагороду виставки – золота медаль – одержали праці київської «Художньо-ремісничої учбової майстерні друкарської справи». Заснована у 1903 році на благодійні кошти київських видавців, вона була унікальним, у країні єдиним учбовим закладом, де за трирічною програмою вивчалася фотографія, фотолітографія, фотогравюра та фотохімія. Не дивлячись на дуже схвальний відзив Академії художеств, коштів на фотовідділ майстерні не вистачало, тому двоє з п'яти ентузіастів-викладачів працювало безплатно, інші – за малу, мізерну плату. У місяці січні 1911 року самі кращі фотографи Європи та світу (з Англії, з Австрії, з Франції, з США та ін.) з'їхалися в Київ, де відкрився «Міжнародний салон художньої фотографії», котрий був організований товариством «Дагер» в честь 10-річного свого існування.

ТЕКСТ 5

У Державному архіві міста Києва зберігаються документи про життя, про діяльність і про творчість видатної української співачки Марії Едуардівни Донець-Тессейр. Документи розповідають про чудову цю людину-педагога, який кілька десятиліть жив у Києві, створив тут велику вокальну школу, виховав понад 90 учнів.

Професорка Тессейр була однією з найстаріших педагогів Київської державної консерваторії імені П.І. Чайковського. При її житті ім'я М.Е. Тессейр було широко відомим в колах музикантів, музикальної громадськості. А педагогічний авторитет її базувався на майстерності і на плідній праці.

Музичність Марія Едуардівна наслідувала від матері-співачки і від батька-музиканта. У родині грали квартети, співали українські і російські пісні. Вчилася потім у О.П. Мишуги в Києві, в музично-драматичній школі Миколи Лисенко. По архівним документам, вона закінчила і музикальне училище при Варшавській філармонії.

В 20-х роках вона працювала в Житомирі, Харкові, Свердловську, з 1927 – Києві. Видатний співак Іван Семенович Козловський знайомий був з Марією Едуардівною з 1924 року. Співали вони в Харківській і Свердловській операх.

У 1918 році відбулося знайомство Тессейр з майбутньою заслуженою артисткою України, професоркою К. Брун. Вони часто співали разом. К. Брун розповідала, що вона була прекрасною вокалісткою, володіла досконало своїм голосом. Займаючись педагогічною діяльністю, вона і на цій ниві по заслугам зайняла провідне місце, адже дуже талановито передавала свою майстерність своїм учням.

Багато років результативної роботи. У Києві принесло Марії Тессейр славу співачки і педагога. Співачка рахувала, що для педагога не лише обов'язкові практична робота, гарний слух, вірна інтуїція, а й яскраве уявлення про те, як працює голосовий апарат учня при тому чи другому звучанні. Уділяла у своїй праці велику увагу М.Е. Тессейр тренуванню вокального слуху.

В архіві є багато інтересних висловлювань про М.Е. Тессейр визначних діячів музикальної культури. К.М. Михайлов, зокрема, відзначав, що М.Е. Тессейр – зразок людини, що весь час працює над своїм удосконаленням. Відомий український педагог М.М. Геліс багато раз слухав учнів Марії Едуардівни і завжди у їх виконанні відчувався результат роботи справжньої художниці.

Її праці високу оцінку давав директор Київської консерваторії О.Г. Климов, диригент О.В. Свешников, видатний український поет М.

Рильський. Вони також наголошували її практичний досвід, вважали однією з кращих педагогів-вокалістів.

Зібрані разом документи про М.Е. Тессейр могли б стати в нагоді тим, хто прагне оволодіти мистецтвом співу.

КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

ВАРІАНТ 1

1. Дайте відповіді на запитання.

1. У яких випадках ступінь порівняння якісних прикметників передаємо в діловій мові за допомогою прислівників?
2. Як слід уникати двозначності при використуванні іменників?
3. Як ви розумієте вислів «зайві слова»?

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекласти подані словосполучення українською мовою, звертаючи увагу на вживання або не вживання прийменника *по*.

Отсутствовать по болезни, по мере формирования, находится по этому адресу, по крайней мере, работают по новой схеме.

4. Провідмінійте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки.

Лейпцігська ярмарка, не дивлячись на обставини, важкий путь, літавши в Канаду, потерпіти неудачу.

6. Напишіть наведені словосполучення з числівниками українською мовою.

Двух мячей, восемьдесят три детей, меньше в полтора раза, тридцатью четырьмя станками, на миллиардах звезд.

ВАРІАНТ 2

1. Дайте відповіді на запитання.

1. У яких випадках допускається вживання присвійних прикметників у діловій мові? Наведіть п'ять прикладів усталених словосполук.
2. Назвіть особливості використання іменників – назв звань, посад, ступенів, осіб тощо.
3. Назвіть вимоги до використання термінів і професіоналізмів.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекласти подані словосполучення українською мовою, звертаючи увагу на вживання або не вживання прийменника *по*.

Приём по личным вопросам, с января по март, племянник по отцу, младший по возрасту, поговорить по душам.

4. Провідмінійте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки.

Командуючій дівізії, дружне відношення, відповідно з рішенням, здавати екзамени, три випадка.

6. Напишіть подані словосполучення з числівниками українською мовою.

Семьюстами шестью долларами, семьюдесятью дискетами, несколько сот деревьев, шестнадцатью тоннами, восьмерых профессоров.

ВАРІАНТ 3

1. Дайте відповіді на запитання.

1. Які прізвища в українській мові не відмінюються?
2. Назвіть числівники, форми яких не можна вживати в науковому й офіційно-діловому стилях?
3. Які причини та наслідки низької культури мови та мовлення?

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть наведені словосполучення українською мовою, звертаючи увагу на вживання або не вживання прийменника *по*.

Проректор по науке, бюро по трудоустройству, комиссия по составлению резолюции, по недоразумению, называть по имени (отчеству).

4. Провідмінійте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки.

Згідно плану; п'ятидесятилітній відвідувач; бібліотека ім. В. Короленко; захоплюючий фільм; багаточисельні порушення;

6. Напишіть подані словосполучення з числівниками українською мовою.

Сорока ілюстраціям, четвертю часа, около десятка кирпичей, миллиона атомов, пятьюдесятью двумя яблоками

ВАРІАНТ 4

1. Дайте відповіді на запитання.

1. За яких умов і в якому відмінку можливі рівнозначні закінчення прізвищ, імен та імен по батькові?

2. У чому полягає культура мови?

3. Назвати різновиди помилок, які трапляються в текстах для редагування.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть наведені словосполучення українською мовою, звертаючи увагу на вживання або не вживання прийменника по.

По порученню, по окончании, быть по сему, племянник по отцу, младший по возрасту.

4. Провідмінійте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки.

Річ йдеться про..., бувший директор клубу, пам'ятний сувенір, самый найактивніший, заключити договор.

6. Напишіть наведені словосполучення з числівниками українською мовою.

К семистам шестидесяти шести шагам, полутора тоннами, на трёх файлах, восемью четыре.

ВАРІАНТ 5

1. Дайте відповіді на запитання.

1. Як слід узгоджувати іменник із числівником, займенником чи прикметником, зазначаючи час (рік, місяць, тиждень, день, годину тощо)?

2. Що таке суржик? Як його уникати?

3. Назвіть українські відповідники прийменникових конструкцій російської мови.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть наведені словосполучення українською мовою, звертаючи увагу на вживання або не вживання прийменника *по*.

Бюро по трудоустройству, комиссия по составлению резолюции, по недоразумению, приём по личным вопросам, с января по март.

4. Провідмініайте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки.

Захистний імунитет, семеро комп'ютерів, пам'ятний сувінір, два щільно зв'язані випадка, згідно постанові.

6. Напишіть наведені словосполучення з числівниками українською мовою.

Восьмью граммами, девяноста двум акциям, четырьмя миллионами жителей, двумстам семидесяти двум гривням, нескольким миллиардам микробов.

ВАРІАНТ 6

1. Дайте відповіді на запитання.

1. Класифікація фразеологізмів.

2. Стилiстичні властивості омонiмiї.

3. Вживання займенників у різних стилях мови.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть наведені формули ввічливості українською мовою.

Нас это не устраивает. Вы не правы. Я не разделяю Вашего мнения. Я другого мнения. Это напрасная трата времени.

4. Провідмініайте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки.

Базисне училище, виголошувати порядок денний, оперативне рішення питань, поверхове освітлення фактів, затрати на соціальне забезпечення.

6. Перекладіть українською мовою.

Десятое января тысяча девятьсот сорок девятого года, от третьего марта шестьдесят первого года, с двенадцатого июля тысяча девятьсот восьмидесятого года по седьмое сентября тысяча девятьсот девяностого года.

ВАРІАНТ 7

1. Дайте відповіді на запитання.

1. Паронімія як стилістичний засіб.
2. Норми літературної мови.
3. Багатозначність фразеологізмів.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть наведені формули ввічливості українською мовою.

Об этом не может быть и речи. Не стоит об этом напоминать. Ничего подобного. Этого не может быть.

4. Провідмініайте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки в наведених реченнях.

Доповідач коротко та лаконічно висловив основні положення теорії. Виступаючий висловив свою власну думку щодо цього питання. Кожна хвилина робочого часу дня повинна бути на обліку.

6. Розкрийте дужки, поставте іменники і числівники у потрібних відмінкових формах.

1/4 (аудиторія), 3 (відро), виготовили 3 (двері) і 5 (ворота), купили 8 (ножиці) і 7 (ложка), з'явилося 58 (учасник), відповіло 4 (учень).

ВАРІАНТ 8

1. Дайте відповіді на запитання.

1. Лексика іншомовного походження в стилістичному плані.
2. Узгодження підмета з присудком.
3. Види мовленнєвого етикету.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть наведені конструкції українською мовою. З'ясуйте, у яких ситуаціях вони можуть бути використані і чому.

Ставим Вас в известность, что...

Доводим до Вашего сведения, что...

Напоминаем Вам, что...

Подтверждаем с благодарностью...

4. Провідмініяйте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки в наведених реченнях.

Доповідач коротко та лаконічно висловив основні положення теорії. Виступаючий висловив свою власну думку щодо цього питання. Кожна хвилина робочого часу дня повинна бути на обліку.

6. Розкрийте дужки, поставте іменники і числівники у потрібних відмінкових формах.

4 (сани), на концерті 326 (слухач), 3,5 (година), 25/8 (площа), 15 (кури), 123 (процент), 1200 (дерево).

ВАРІАНТ 9

1. Дайте відповіді на запитання.

1. Типові помилки у вживанні складних речень.
2. Використання синонімії та антонімії в різних стилях мови.
3. Кличний відмінок як специфіка української мови.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть наведені конструкції українською мовою. З'ясуйте, у яких ситуаціях вони можуть бути використані і чому.

Убедительно просим Вас не задерживать ответ...

Просим извинить нас за задержку с ответом...

Надеемся, что Вы выполните нашу просьбу...

Мы благодарим Вас за оказанную помощь...

4. Провідмініайте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки у словосполученнях.

Підйом угору, моя особиста думка, об'єднати воедино, в лютому місяці, о двадцятій годині вечора, пам'ятний меморіал.

6. Розкрийте дужки, поставте іменники і числівники у потрібних відмінкових формах.

3 758 (учень), на 989 (лінія), 347 (дерево), 563 (делегат), 137 (депутат).

ВАРІАНТ 10

1. Дайте відповіді на запитання.

1. Неологізми та застаріла лексика зі стилістичного погляду.

2. Співвіднесеність фразеологізму і слова.

3. Стилiстичнi засоби смiхової культури.

2. Напишіть по 10 термінів і професіоналізмів зі своєї спеціальності, пояснивши їх значення.

3. Перекладіть українською мовою словосполучення.

Быть в безопасности, при проверке знаний, успех в политике, при оценке ответов, исследования в экономике, в профилактике преступлений.

4. Провідмініайте власне прізвище, ім'я, по батькові.

5. Виправте помилки у наведених словосполученнях.

Переписка між організаціями, потерпілий втратив свідомість, цей товар можна купити у розстрочку, відношення між колегами.

6. Перекладіть українською мовою.

С двенадцатого марта по двенадцатое мая тысяча девятьсот девяносто первого года, с тысяча девятьсот семьдесят первого года по две тысячи третий год, тысяча девятьсот девяносто пятый – тысяча девятьсот девяносто шестой год обучения.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль А.П. Практична стилістика української мови [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://shron.chtyvo.org.ua/.../Praktychna_stylistyka_suchasnoi_ukrainskoi_mo – вільний. Заголовок з екрану. – Мова укр.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Львів, 1990. – 432 с. 3. Зубков М.Г. Мова ділових паперів: комплексний довідник / М.Г. Зубков. – Харків: Фоліо, 2012. – 288 с.
3. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови: навч. посіб. / Г. Волкотруб. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2012. – 208 с.
4. Голубовська І.В. Практична стилістика української мови : Навчально-методичний посібник для самостійної мови студентів нефілологічних спеціальностей (денної та заочної форми навчання) / І.В. Голубовська. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 124 с.
5. Грищенко Т.Б. Українська мова та культура мовлення / Т.Б. Грищенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2015. – 536 с.
6. Капелюшний А.О. Редагування в засобах масової інформації: навчальний посібник. – Львів: ПАІС, 2015. – 304 с.
7. Культура мови на щодень / [Н.Я.Дзюбишина-Мельник та ін.] – К.: Довіра, 2010. – 170 с.
8. Культура фахового мовлення: [Навч. посібник] / [За ред. Н.Д. Бабич]. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2014 – 496 с.
9. Мацько Л.І. Культура української фахової мови: навчальний посібник / Л.І. Мацько, Л.В. Кравець. – К.: Академвидав, 2012. – 360 с.
10. Мацько Л. Стилiстика української мови: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько. – К.: Вища школа, 2013. – 465 с.
11. Партико З.В. Загальне редагування: нормативні основи: навчальний посібник / З.В. Партико. – Львів: Афіша, 2012. – 416 с.
12. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови / О.Д. Пономарів – Тернопіль, 2012. – 248 с. (базовий підручник).
13. Семеног О.Г. Культура наукової мови: навчальний посібник / О.Г. Семеног. – К.: Академія, 2012. — 215 с.
14. Український правопис / [АН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Ін-т української мови]. – [4-те вид., випр. й доп.] – К.: Наукова думка, 2014. – 288 с.
15. Шульжук Н. Стилiстика сучасної української літературної мови [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://lib.oa.edu.ua/files/.../metodychka_Shulzhuk.pd... – вільний. Заголовок з екрану. – Мова укр.

Навчальне видання

Турчак Олена Михайлівна

УКРАЇНСЬКА МОВА

Збірник завдань для практичних занять,
самостійної роботи та контролю знань

Електронне видання

Редактор *О.О. Шевцова*

Комп'ютерна верстка *А.Ю. Такій*

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 778-58-66, e-mail: rio@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р.